

ČAS

Znanstvena revija
„Leonove družbe“

Letnik IV. Zvezek 6.

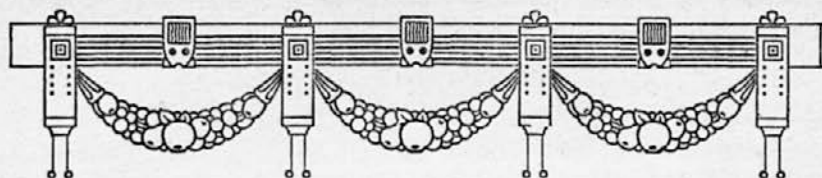
Ljubljana, 1910

Tisk Katoliške Tiskarne.

Vsebina.

Kristusov problem — najvažnejši problem naše dobe. (Franc Terseglav)	249
O slovenski narodni glasbi. (Prof. D. Beranič)	260
Iz Kastelčeve zapuščine. (Ivan Grafenauer)	270
Morala »Svobodne Misli«. — (Dr. Aleš Ušeničnik)	285
Novе knjige: Sociologija. — Krščanska Apologetika. — Marijino kraljestvo na jutrovem	290
Listek: Nagota v umetnosti. — Askerčeve pesnitve. — Nazadovanje socialne demokracije. — Komunizem in socializem. — Navodilo za nabiranje in opisovanje narodnih umetnin. — »Bogoslovske Smotre.« — Mladeniška telovadna organizacija. — Avtoriteta in svoboda	293
Glasnik »Leonove družbe«	296

»Čas« izhaja po desetkrat na leto. Naročnina: 5 kron, za dijake 3 krone. Za člane »Leonove družbe« je naročnina plačana z letnino. (Letnina rednih članov 10 kron, letnina podpornih članov 6 kron.) Naročnino sprejema □ □ Leonova družba v Ljubljani. □ □

Kristusov problem – najvažnejši problem naše dobe.

Franc Terseglav.

Najvažnejše vprašanje naše dobe je vprašanje: Kaj je bil Kristus, kaj je hotel? Ni ga v sodobnem znanstvu problema, s katerim bi se javnost bolj bavila, kakor je takozvani problem Kristusov, in prav v najnovejših dneh narašča zanimanje zanj tako, da stopajo v ozadje vsa druga vprašanja verske zgodovine in modroslovja. Literatura o Jezusu Kristusu je čedaljebolj bogata, moderno protestantovsko bogoslovje odmeva od samih polemik o tem, kdo in kakšen je bil Kristus, pa tudi drugi znanstveniki posegajo v ta boj z vnemo, ki kaže, kako je to vprašanje za moderno človeštvo pereče. Ves »boj za Kristusa« pa se sedaj osredotočuje okoli knjige »Christusmythe«, ki jo je lansko leto objavil Arthur Drews, profesor modroslovja na vseučilišču v Karlsruhe, in v kateri taji, da je Jezus Kristus kot zgodovinska oseba sploh kdaj živel. Knjiga, od katere se bo kmalu tiskal že dvajseti tisoč, je vzbudila v kratkem času silno obširno polemiko, v katero pa so dozdej posegli večinoma le nemški protestantovski teologi in znanstveniki. Drewsovo delo ni važno zato, ker taji eksistenco Kristusovo — pisatelj ni v tem oziru niti izviren, niti ni nastopil z novimi argumenti, niti ni za to stvar strokovno izobražen — pač pa je naravnost epohalno, ker se obrača v prvi vrsti, in sicer z uprav uničujočimi razlogi zoper protestantovstvo sploh. Izviren Drews, učenec Eduarda v. Hartmanna, sicer tudi v tem oziru ni, pač pa je odločno povedal in do zadnjih posledic izvedel to, kar so pred njim mnogi le namigavali in boječe šepetali ali pa so povedali, pa tako, da ni prodrlo v mase.

Tudi med Slovenci smo opazili četudi zelo rahel odmev modernih kristoloških bojev, če je ta izraz primeren. Da je namreč »boj za Kristusa«, vprašanje, kaj je bil in kaj je učil, res važno,

potrjuje zadnja »Svobodna Misel« (1910; 1), ki pa ni tega problema sama iz sebe načela, ampak le v publicistiškem in neznanstvenem polemiškem tonu omenja, kaj so o tem pisali »Čas« in drugi slovenski katoliški listi. Pač pa smo zapazili v »Naših Zapiskih« (maj, 1910) nekje od neznanega prevajavca majhno opombo,¹ ki priča, da tudi mimo naše socialistične publicistike te reči niso šle čisto neopažene.²

Prava ideja o Kristusu je samo v katoliški Cerkvi, le v zavesti krščanskokatoliškega občestva živi resnična ideja o Kristusu, namreč o Kristusu Bogu-človeku. To je stališče, ki ga glede na takozvani »Kristusov problem« zavzema katoliško bogoslovje.³

Drugače sodobna krščanstvu nasprotna znanost. Kristusa katoliške Cerkve, dvatisočletne katoliške verske zavesti, ne pripoznava in išče drugod njegovo pravo podobo. Enim se zdi, da je Kristus v evangelijih. Toda: evangeliji so mnogoumni, Kristus je v njih nepopoln, oni odkrivajo o njem le posamezne reflekse. Drugič pa: prej kakor evangeliji je Cerkev. Pravega Kristusa najdemo v evangelijih le, če jih tako umevamo in razlagamo, kakor jih umeva Cerkev in prvi cerkveni učenci, ki so bili viru krščanstva najbližji. Danes mora tudi moderna znanost, ki korenini v protestantovstvu, priznati, da je Lutrovo načelo, kakor da so svete knjige edini vir spoznanja za duha krščanstva, zmotno. In vendar

¹ Slove tako-le: »Kdor si hoče predstavljati, koliko se greši nad našo mladino, in sicer vseh naših konfesij, naj čita prof. P. Jensenov spis: Moses, Jesus, Paulus; drei Sagenvarianten des babylonischen Gottmenschen Gilgamesch. Frankfurt a. M. 1909.« —

² Katoliške literature o problemu »Kristusovega myta« še ni veliko, kar je samoposebi umevno, ker je katoliško bogoslovje težave, ki jih Kristusov problem povzroča, že zdavna temeljito rešilo; vprašanje o zgodovinski eksistenci Kristusovi je že l. 1905., ko o Drewsovi knjigi še sluha ni bilo, vsestransko osvetlil N. Meffert (Die geschichtliche Existenz Christi, M. Gladbach), ki je že takrat dobro uvidel, da bo moderni protestantizem nujno prijadral do tega, da bo po vzoru Bauerjevem zopet začel tajiti, da je Jezus sploh bival! — Sicer pa so še vedno klasiški viri glede vseh problemov, ki se tičejo Kristusa, apologetiki Hettingerjeva in Schanzova, Schellov Christus, potem »Jesus Christus«, Vorträge auf dem Hochschulkurs zu Freiburg, 1908, in Schäfer: Die Evangelien und die Evangelienkritik, 1908. — Mnogobrojne protestantovske vire bom navedel pozneje, kadar pridejo posamezna vprašanja na vrsto.

³ Glej »Čas«, 1910, 1, 2.: »Moderni in krščanski Kristus«.

se je, večinoma vsled vpliva Harnackovega »Bistva krščanstva«, v moderni liberalni protestantovski literaturi o Jezusu — tako ga dosledno imenujejo — ustalila navada, da podoba našega Gospoda sestavljajo iz posameznih Jezusovih izrekov v evangelijih, tako kakor jih vsak po svoje umeva. Posledica tega je, da imamo danes nebroj Kristusov, ki drug drugega pobijajo.

To stanje je nevzdržno in zato je zdaj namah zoper to početje nastopila reakcija. Protestantovski verniki so zbegani; skoro vsak dan izide novo »Življenje Jezusovo« in liberalni bogoslovci si s čudovito domišljijo izmišljajo vedno nove poteze na njegovi podobi; med seboj pa si v bistvenih rečeh nasprotujejo.

Najhujše zlo pa je to, da protestantovsko bogoslovje taji božanstvo Jezusa Kristusa. Tu ni naša naloga raziskavati, kdaj, kako in zakaj je prišlo do tega; dejstvo je, da liberalna protestantovska teologija Kristusa-Boga ne spoznava, in sicer iz takozvanih »historičskih« razlogov. Zakoni narave in zgodovine baje terjajo Kristusa-človeka; o tem se z nasprotniki zdaj ne bomo pričkali. Toda to historičsko pojmovanje je prignalo protestantovsko bogoslovje do neke čisto nehistoričske trditve. Znanstvenik, ki iz modroslovnih in zgodovinskokritičskih razlogov taji, da je bil Kristus Bog, se zaplete v novo težavno vprašanje: Kako pa to, da evangeliji, prvotno krščansko občestvo in človeštvo celih dvajset stoletij Kristusa le kot Boga priznajo? Odgovor, da je Cerkev iz praktičkohierarhijskih razlogov človeško podobo Jezusovo večalimanj namenoma pretvorila v božansko Kristusovo, ni nikogar resno zadovoljil in ni našel nobenega pravega odmeva. Protestantovsko liberalno bogoslovje, na čelu mu Harnack, je ta problem tako-le rešilo: Že prvi Kristusovi učenci so svojega mojstra pobožanstvili, to pa vsled neke skupne zamaknenosti, vsled »sugestije mas«, vsled nekega mističkega »velikonočnega razpoloženja«. Ta fraza je dolgo časa vlekla; toda ugovori so se dan za dnevom bolj oglašali in danes se je ponosna stavba, ki jo je zgradilo liberalno protestantovsko bogoslovje, docela zrušila. Zakaj polagoma so različni misleci, bodisi lajiki, bodisi strokovnjaki bogoslovci, začeli uvidevati, da »velikonočna vera«, povzročena po neki splošni sugestiji, ne more razložiti vere prvih spoznavavcev, da je njihov mojster bil sam Sin božji, Logos, kralj nebes in zemlje, ki bo prišel soditi žive in mrtve. Če je bil Kristus zgolj človek, ga tisti, ki so ga toliko let gledali pred seboj v njegovi človeški nepopolnosti in slabosti, vendar niso mogli kmalu po smrti smatrati in proglasiti

za Boga. In če bi bilo to pri nekaterih bolestitih naturah mogoče, ne bi bilo mogoče pri veliki masi tako razumnikov kakor proletarcev, ki so sprejeli vero v Kristusa-Boga. Ali je bila vsa tedanja doba blodna, ali se je o Kristusu zmotilo celih dvajset stoletij? Ali je mogoče, da celo človeštvo že toliko stoletij časti za Boga sinu tesarja Jožefa, tistega judovskega rabija, o katerem pravi Frenssen v svojem romanu »Hilligenlei«: »Bil je človek. Dokazov za to je zadosti! Prvič: on sam je to rekel. Drugič: bil je v svojem mišljenju otrok svoje dobe. Tretjič: imel je poseben, človeški, popolnoma individualen značaj. Četrtrič: se je razvijal. Petič: njegova natura ni bila brez slabosti. Šestič: se je motil, zlasti v svoji otroški veri, da bo zopet na svet prišel in z njim božje kraljestvo . . .«? »Toda kako je mogoče,« — se povprašuje protestantski bogoslovec R. H. Grützmacher (»Ist das liberale Jesusbild modern?« — *Biblische Zeit- und Streitfragen*) — »da so iz preprostega človeka, kakor nam ga slikajo, nekaj let po njegovi smrti napravili tisto mistiško bajeslovno bitje, kakršen je nebeški Kristus? Ali si je mogoče misliti, da se s tem ni strinjal samo Paulus in pri tem celó sodeloval, ampak tudi možje, ki so z njim (Jezusom) jedli in pili, možje, ki so vedeli, kako revno in nepokojno človeško bitje je bil? Ali je verjetno, da so ti možje iz njega napravili svetnika brez pege in greha, da so ga začeli moliti — njega — ki so ga sami videli, kako je k Bogu molil v svojih stiskah? Tega tako neizmerno težavnega verskozgodovinskega problema liberalna teologija ni niti razumela, kaj še izkušala rešiti! Zakaj zastarela fraza je, če se reče, »vpliv njegove osebnosti« ali pa njegov »duh« je v manj kakor enem desetletju (dalj po Jezusovi smrti se namreč postanek dogmatike krščanskega občanstva zavoljo Pavla ne sme predstaviti) pripomogel k temu, da so človeka postavili v vrsto bogov in mu nadelo vso mogočo šaro orientalske mytologije. Za to ni v zgodovini — zlasti če se oziramo na kratki čas, v katerem bi se bil ta proces moral izvršiti — nobene analogije in temu ugovarja tudi verskozgodovinska veda.«

To je torej nemogoče! tako so se čedaljebolj množili kritični glasovi; protestantovska liberalna teologija pa je bila gluha in še danes noče o tem ničesar slišati. Kristus je bil le človek, tako pravite, torej nam razložite, kako je mogel Bog postati? Vi nam ga slikate v najlepših barvah, pa vendar najdete na njem slabosti. Nekateri so šli celo tako daleč, da so Kristusa proglasili za psihopata, umobolnika, igračo lastnih blodenj. Kako, vpra-

šamo še bolj upravičeno, je mogel sodobnike tako navdušiti, da so v njem videli Sinu, ki je prišel s prestola Jehove rešit svet zla in grehov? Vi pravite, da so se o njem pač zmotili. Seveda, takrat ni bilo vas, liberalnih teologov, da bi bili judovski in grški inteligenci pojasnili, kaj je pravzaprav na vsej stvari! take in enake ironiške opazke so začele leteti po javnosti.

Kako je postal Kristus Bog? to vprašanje morajo rešiti liberalni teologi, a ga rešiti ne morejo.

»Kristusov problem« pa je postal še bolj pereč, ker se je liberalno protestantovsko bogoslovje zapletlo še v neko drugo protislovje: ne samo, da je iz Kristusa-Boga dvajsetih vekov napravilo človeka, vero v njegovo božanstvo pa izvajalo iz tajinstvenega velikonočnega razpoloženja njegovih prvih učencev — ne — protestantovska liberalna teologija zahteva celó, naj ljudje v Kristusa-človeka verujejo! Kaj naj verujejo? Prvič nobeden ne ve, kateri Kristus je pravi, ali Harnackov, ali Weinelov, ali Wernlejev, ali Wredejev, ali Schmidtov, ali Furrerjev, ali Boussetov, ali Chamberlainov, ali Holtzmannov, ali Meyerjev, ali Weißov, ali Jülicherjev, ali Spittajev, ali Kählerjev, ali Grützmacherjev, ali Rasmussenov — če se oziramo samo na najmodernejše? Morebiti pa imajo vsi ti Jezusi vsaj nekaj skupnega, kar moremo častiti? Recimo, da. Kdo pa časti in moli človeka, naj bo še tako popoln, naj bo celo tako tajinstven in nedoumen ter neskončno globok, kakor je protestantovski Jezus? Jezus je bil najbolj religiozni človek, pravijo. Zavoljo tega pa se ne more zahtevati, da bi bil tudi modernemu človeštvu za vzor, saj je moderno človeštvo baje že dorastlo in se ne more zadovoljiti s tistimi religioznimi pojmi, ki jih je imel Jezus. Sicer pa človek nikoli ne more zahtevati absolutne vere vase. Kdo bo veroval v protestantovskega Jezusa, ki je bil le »nepopoln popolni človek«? Protestantovski bogoslovci verujejo vase in v svoje nazore, ne pa v Jezusa, ki ga vsak tako pojmuje, kakor se njemu zdi.

Vera v modernega Jezusa-človeka, največjega religioznega veleuma, je zato čedaljebolj pešala. Vrelo je zoper oficielno bogoslovje in zoper pastarje, ki so v lepih in zavutih besedah slavili »nazareškega mojstra«, postavljali modernemu človeštvu za vzor juda iz Galileje in ga v to svrhu s svojo bogato domišljijo opremljali z vsemi mogočimi krepostmi, ostroumjem, ljubeznivostjo, versko ekstatičnostjo (Holtzmann) in »človeško nadčlovečnostjo«.

Zakaj ljudje so dobro čutili, da je vse to laž. Ako Jezus ni bil res Kristus, od Boga obljubljeni in od njega na svet poslani Mesija, sin Jehove, sam Bog, potem je nabožno govorjenje pastorjev in poveličevanje Jezusa od strani oficijelne teologije le prazno besedičenje, vera v Jezusa, ki ni Kristus, nezmiselna. To tembolj, ker je mnogo protestantovskih teologov učilo, da Jezusovi nazori o Bogu in svetu in njegovi npravni principi niso popolni; da je judovska predkrščanska teologija bila popolnejša od Jezusove in da si je Jezus svoje npravne pojme izposodil od sodobnega modroslovja in bogoslovja. Najbolj pa se je obračalo to gibanje zoper Weinel, ki je Jezusovo podobo najbolj izpačil (»Jesu Persönlichkeit«; 1908) in ga podobno kakor njegov učitelj Wrede napravil za popolnoma modernega človeka, »absolutnega individualista«, »človeka volje«, »tip človeško-individualne osebnosti« brez vsake judovske primesi! Tako so historiki napravili iz Jezusa iz judovskega rodu Davidovega človeka, kakršnega more roditi le XX. stoletje! Ni čuda, da je to početje rodilo odločen odpor v vseh krogih. Za katoličana je Kristus lahko vzor, ker mu je Bog — tako so nezadovoljniki naglašali — za nas pa ne more biti, ker nas naša teologija sama uči, da je bil le človek! Jezus iz Nazareta modernemu človeku tudi v religioznem oziru ne more biti merodajen.

Liberalna teologija pa je krčevito vedno nanovo poizkušala rešiti svojega Jezusa-človeka. Pri tem pa se je še bolj zamotovila v nebroj protislovij. Kdor smatra Kristusa za človeka, mora odgovoriti tudi na vprašanje, kako to, da se je sam imel in proglašal za Mesijo, za Boga, za neskončnega in neumrlivega. Izpočetka so poizkušali, vsa mesijanska mesta iz evangelijev izločiti kot poznejše tvorbe krščanske verske zavesti in razvoja, pa ni šlo. Protestantaska javnost je zadnji čas začela vednobolj povpraševati, zakaj bogoslovci ravno ta mesta izločujejo, zakaj ne drugih? Saj vsak izloči nekaj drugega, in če bi človek zbral vse, kar so protestantovski bogoslovci in drugi moderni znanstveniki samo v zadnjih petdesetih letih iz evangelijev izločili, nam od Kristusa prav nič ne ostane! Po pravici je o oficijelni liberalni teologiji zapisal že pred osmimi leti bremenski pastor Albert Kalthoff (»Das Christusproblem«; 1902) to-le:¹ »Zastopniki takozvane moderne teologije rabijo pri svojih izvlečkih (o Jezusu)

¹ Citat pri Karolu Kautskyju: »Der Ursprung des Christentums«. 1908.

škarje po znani David Straußovi metodi: mitiške stvari v evangelijih odrežejo stran, kar ostane, to naj bo »zgodovinsko jedro«. Toda to jedro se je v rokah naših teologov vedno bolj razblinjevalo. Tako je sčasoma ime Jezusa postalo za protestantovsko teologijo prazna posoda, v katero vsak teolog vlije svoje lastne domneve. Tako napravi ta iz Jezusa modernega spinozista, oni socialista, uradna katedrska teologija pa Jezusa gleda v religiozni luči moderne državne ideje.« Pri tem je Kalthoff namignil na Prusijo. Z izločitvami torej ni šlo, posebno odkar so se protestantovski liberalni teologi sami (Harnackova šola) začeli obračati zoper neznanstveno hiperkriško striženje. Kaj torej? Nekateri so izkušali razložiti »mesijansko zavest« v Kristusu, posebno bogoslovec Oskar Holtzmann (»Leben Jesu«; 1901). Mesijanska božanstvena zavest se je v Jezusu baje šele tekom časa razvila; zbudil jo je v njem menda Janez Krstnik. Vsled tega je nastala v Jezusu neka »napetost«, neki boj med zavestjo človečanstva in preroštva pa med zavestjo božjega mesijanstva in sinovstva. Toda evangeliji o tem boju nič ne vedo; že Harnack je v svojem »Bistvu krščanstva« odločno naglašal, da v Jezusu ni bilo nobene napetosti, nobenega boja, nobenega »razvijanja mesijanstva«. Ta napetost je gola umišljenina, nastala po samovoljnem izkrivljanju svetopisemskih tekstov.

Nikjer izhoda; bankerot moderne protestantovske teologije je bil čedalje bolj očiten. In zdaj je tudi kritika postala čedalje bolj glasna in brezobzirna. Misel, ki se je zoper uradno bogoslovje od dne do dne bolj uveljavljala, je bila tale:

Jezus Kristus, kakor ga uči katoliška Cerkev in pa ortodoksno protestantovstvo, ne more biti pravi. Katoliška Cerkev ima Jezusa Kristusa za Boga, da bi pa zgodovinska oseba bila Bog, to je iz filozofskih razlogov nemogoče. Pravtako tudi ni mogoče, da bi bil Jezus Kristus delal čudeže in vstal od mrtvih ter nas s svojo milostjo zveličal. Zato je tudi ortodoksno protestantovstvo, ki tudi Kristusa smatra za Sinu božjega, zmotno pa tudi nedosledno, ker je bil Luther prvi, ki je zavrgel Kristusa Cerkve, postavil za edini vir spoznanja krščanstva evangelije, kakor jih vsak sam razume, in tako sam zadal veri v Kristusovo božanstvo prvi udarec. Na drugi strani pa tudi ni mogoče, da bi bil Jezus Kristus tak človek, kakor ga slika moderna protestantovska teologija. V evangelijih, drugih sodobnih spisih in v zavesti krščanskega občestva je Jezus Kristus Bog, oziroma Bog - človek v eni osebi,

Mesija, kakor je bil od Boga narodom od začetka vekov obljubljen. Odkod ta ideja božanstva? to vprašanje je postalo zdaj poglavitno, liberalna bogoslovska šola ga pa ni rešila. In pojavil se je namah ta-le odgovor: Ideja Kristusovega božanstva, temeljne misli krščanstva sploh, njegova vera v odrešenje, v bogovčlovečenje, krščanska teologija in etika — vse to z zgodovinskim Jezusom sploh nima nič opraviti! Poglavitna zastopnika te struje sta bila predvsem modroslovec Eduard v. Hartmann in pastor Albert Kalthoff.

Odkod izvira torej krščanstvo? Iz judovstva, grštva, parsizma, astralne babilonske mitologije, iz mandeiškega sektovstva, iz češčenja Adonisa itd.! Socialistiški teoretiki so dodejali, da ima krščanstvo svoje korenine obenem v gospodarskosocialnih bojih rimskega imperija. Jezus Kristus je po tej domnevi pri postanku in razvoju krščanstva igral le malenkostno vlogo, bil je celo pod nivojem tedanje stopnje razvoja krščanskega verstva, kakor se posebno trudi dokazati Hartmann (»Das Christentum des neuen Testamentes«; 1905). Vera v Kristusa je prastara; nahajamo jo v vseh mitologijah, zlasti sprednje-, oziroma zahodnoazijskih narodov in pa pri narodih srednjemorske kotline. Torej je bilo krščanstvo že zdavna pred Kristusom in je današnje krščanstvo le zadnja faza v tisoč in tisočletnem razvoju orientalskega praverstva.

Tako ti moderni kritiki.

Da bi to svojo domnevo dokazali, so moderni posegli po bogatem materialu, ki jim ga nuja visoko razvito verskomodroslovno in verskozgodovinsko znanstvo, zlasti versko znanstvo orientalskih religij. Da omenimo le poglavitne tozadevne vire: Angleža John Robertson (Christianity and Mythology; 1900 — A short history of Christianity; 1902 — Pagan Christs; 1903) in Frazer (The golden bough; 1900); Francoza Emile Burnouf (La science des religions; 1885) in Hochart (Etudes d'histoire religieuse; 1890); Nemci Gunkel (Zum religionsgeschichtlichen Verständnis des Neuen Testaments; 1903), jenska orientalista Karl Vollers (Die Weltreligionen in ihrem geschichtlichen Zusammenhange; 1907) in Jensen (Das Gilgameschepos in der Weltliteratur; 1906), Wobbermin (Religionsgeschichtliche Studien zur Frage der Beeinflussung des Urchristentums durch das antike Mysterienwesen; 1896), različna dela Pfeleidererjeva (zlasti »Das Urchristentum; 1902); Amerikanec Benjamin Smith, profesor

matematike na univerzi v New-Orleansu, ki je veliko spisal o »predkrščanskem Jezusu«, in drugi.¹

Vzlic temu velikemu aparatu pa Kalthoffova struja ni mogla prodreti. Nastalo je namreč vprašanje: kako to, da se krščansko verstvo, ki se je baje že toliko stoletij pred Kristusom razvijalo, osredotočuje ravno okoli osebe Jezusove, ki pa je v tem razvojnem procesu nebitnega pomena? To je vendar očito protislovje. Če je Jezus pri tem igral vlogo — četudi majhno —, kakšna je bila ta vloga? Nekateri so izkušali ta problem tako rešiti, da so dejali, da je krščanstvo iz že danih mitoloških elementov sestavil apostol Pavel, toda s tem je vprašanje le prenešeno: od Jezusa na Pavla, nikakor pa ne rešeno. In po pravici je oficielna protestantovska teologija odgovorila, da vsako veliko religiozno gibanje izhaja iz osebe, iz mogočnega individua, v tem slučaju: krščanstvo, četudi že deloma v prejšnjih orientalskih verstvih nekako predupodobljeno, izvira kot zgodovinsko gibanje iz Jezusa, kakor nam ga slikajo evangeliji in tedanja literatura. Tisti, ki pripisujejo krščanstvo Pavlu, sami sebe pobijajo, zakaj s tem izpričujejo, da orientalski mitološki elementi niso mogli stvoriti krščanstva, naj so bile časovne, zgodovinske, kulturne in socialne razmere za to še tako ugodne, ampak da je bilo potreba za to osebnosti, ustanovitelja, religioznega veleuma. In zakaj naj bi bil to Paulus in ne Jezus? Saj Paulus v svojih pismih sam izrečno poudarja, da je krščanski nauk Jezusov in ne njegov!

Zdaj se pa pojavi profesor Arthur Drews, znan monist, in trdi: Jezus sploh nikoli ni živel, pač pa je živel Kristus, ne kot zgodovinska osebnost, ampak kot umišljenina v staro-orientalski in celo v praarijski mitologiji, kot tvorba verske zavesti, kot simbol prдавne vere v idejo bogovčlovečenja, samozrtvovanja božjega in odrešenja človeštva po Bogu-človeku! Kristus le ideja, verska, umska konstrukcija, mitus z večnoresničnim idejnim jedrom, novo verstvo pa je iz tega mita sestavil Paulus!

Kar se tiče tajeja Jezusove eksistence, je stvar že precej stara, Drews sam navaja v tem oziru za svojega predhodnika Bruno Bauerja. Temeljna misel Drewsova je tale: Od nekdanj je živela v človeštvu vera, da se bo Bog včlovečil in se za človeštvo, ki je grešilo in trpi, sam žrtvoval, da ga s tem odreši in z

¹ Natančneje bomo vi re navedli, ko bomo o »Kristusu v mitologiji« izrečno razpravljali.

neskončno vrednostjo svoje žrtve — sam žrtev in žrtvovavec — odreši. To je monistiška vera. Ta vera je rodila nebroj mitov in mitologij in se je vednobolj razvijala. V pravem času jo je povzel Paulus in stvoril iz nje logičen sistem, ki živi še danes v najbolj pravi in prvotni obliki, to je v katoliški Cerkvi, dočim je protestantovska cerkev krščansko verstvo popolnoma izpačila. Jezus Kristus je tako v evangelijih kakor v Pavlovih pismih le simbol ideje bogovčlovečenja, nekaka personifikacija. Da si je prvo krščansko občestvo za svoj simbol izbralo Jezusa, to pohaja iz tega, ker se je Jezus častil že preje pri judovskih tajnih verskih sektah kot Bog, kar so te sekte povzele iz parsizma in drugih orientalskih verstev. Prvi in končni izvor Jezusa je praarijski vedski Agni, bog ognja! Tudi Pavel je Kristusa pojmoval zgolj simboliško. Prvotno je bil Jezus Kristus Bog, kot njegova emanacija, kot Očetova beseda, Logos, duh, pojem samožrtvovanja. Zato je v krščanski cerkvi prvotna vera v Kristusa-Boga, ne pa kakor uči oficialna liberalna protestantovska teologija, v Kristusa-človeka, ki je postal Bog šele pozneje vsled neke »splošne ekstaze«. Prej je bil Kristus-Bog, ne človek, šele pozneje so mu cerkveni krogi vsled razdiralnega nastopa gnostikov, polagoma nadjali vednobolj človeško, individualno obleko. Katoličanstvo je velikobolj dosledno kakor protestantovstvo in tudi velikobolj krščansko, zakaj misel, da je Kristus bil zgolj človek, sploh ni krščanska; seveda je pa tudi katoliška misel, da je Kristus tudi človek, zmotna in šele pozneje nastala. Pač pa je katoličanstvo še vedno ohranilo prvotno in v svojem jedru resnično misel o božanstvu, ki se javlja v naturi in človeku, se v nas včlovečuje, z nami trpi in se zveliča, kar je popolnoma razvil šele monizem.

Tudi ta misel ni nova. Razvil jo je že E. v. Hartmann v svojih delih »Die Selbstersetzung des Christentums«, pa v »Christentum des Neuen Testaments«; Drews ni temu dodejal prav nobene nove misli. Kar pa je glavno, je to, da je Drews pač mitološki material zbral, pa tako silno nekritično, da so ga strokovnjaki nemudoma zavrnil. (Glej »Zum Streit um die Christusmythe«, Heinrich Zimmern, orientolog na lipski univerzi; 1910.) Že znani orientološki verski zgodovinar A. Jeremias (Babylonisches im Neuen Testament; 1905) je pojasnil, koliko veljave imajo in koliko je nimajo analogije med različnimi miti in krščanstvom. Potem pa so mitološke kombinacije Drewsove čisto samovoljne; razlogi pa, ki opira nanje tajeje eksistence Kristusove, tako fri-

volni in lahkomisljeni, da je Drews danes od vseh strani pobit in v znanstvu ne pride več v poštev. Že omenjeni strokovnjak, orientolog in krščanstvu malo prijazen Zimmern piše: »Drewsovim izvajanjem iz zbranega mitološkega materiala bodo tudi taki znanstveniki, ki sicer nasproti tem vprašanjem zavzemajo popolnoma svobodno stališče, mogli le pogojno slediti. Posebno slabotna točka v njegovi poziciji pa je brez dvoma ta, da po zgledu drugih postavlja trditve, da je oseba Jezusova popolnoma nezgodovinska... Hoteti o se b o Jezusovo kot ustanovitelja krščanstva iz zgodovine meni nič tebi nič črtati in na njeno mesto postaviti neki kolektiv prvotnega občestva, to je vendar nedopustna hiperkritika in vodi, ne da bi odpravila obstoječa nasprotja v tradiciji, do nebroja novih nezmyslov in nerazrešljivih ugank... Drews je ne samo pri dogmatiško omejenih, ampak tudi pri zelo svobodno mislečih raziskovavcih s tem svoje delo spravljal zelo ob veljavo« (»Zum Streit um die Christusmythe«; uvod). Seveda — svobodomiselna organizacija, socialna demokracija in liberalna publicistika uprizarja na podlagi »Christusmytha« silno protikrščansko gonjo in propagando, dasi Drews ni popolnoma njihov človek. Toda to za nas seveda ne pride v poštev.

Naš namen je bil narisati v glavnih potezah anarhijo, ki vlada glede tega, kaj je Jezus Kristus bil in učil, v modernem verskozgodovinskem znanstvu in liberalni protestantovski teologiji. Zasedovali smo obenem, kako so se izkušali različni različno rešiti iz zagate, v katero je zabredla svobodomiselna protestantovska kristologija, oziroma znanost o »Jezusu«. Tako smo prišli do Drewsa, ki pomeni zadnjo konsekvenco iz tega trenja in vrvenja različnih domnev. Drewsove zmote bomo še prihodnjič posebej pokazali. Iz vseh teh modernih blodenj sije le ena jasna resnica »resnica katoliška«: Pravi Kristus ni ne mitiški »Kristus«, ne protestantovski »Jezus«, ampak Jezus Kristus, kakor živi v katoliški Cerkvi — Kristus, Bog in človek, Kristus, ki je »včeraj in danes in na veke«!

O slovenski narodni glasbi.

Prof. D. Beranič (Kranj).

VI. Tonovni načini.

Kuhač pravi, da se še nahaja med jugoslovanskimi narodi osem tonovnih načinov. Pisatelj teh vrst ni mogel konstatirati lidijskega in frigičnega. Ostanke dorskega¹ so konci k dominantnemu akordu; to priča o visoki starosti takih sklepov, ki so pa med Slovenci najbrž samo na vzhodni meji še precej domači. Za slovensko narodno glasbo prideta v pošteev samo dva tonovna načina: trdi (dur) in mehki (mol); vsaj v dosedanjih zbirkah najdemo samo napeve v duru in molu. Ali se med narodom nahaja še kak drug tonovni način, mi ni znano.

A tudi mol izginja vedno bolj. Kuhač ima v svoji zbirki še mnogo slovenskih napevov iz raznih krajev v molu. Recimo, da je pel narod te pesmi res v mehkem tonovnem načinu, ko jih je zabeležil zapisovavec, da jih ni postavil v mol harmonizator. Marsikatero melodijo namreč lahko razumemo v obeh načinih, ako ni spremljanja, ki odstranja vsak dvom. Nastane pa potem vprašanje, kako da je mol poznejšim zbirkam popolnoma neznan? Dvojno je mogoče? Ali je pel narod iste napeve v molu, ko jih je zapisoval Kuhač, pozneje pa že v duru — dokaz, da mol izginja —, ali so jih pa postavili v dur poznejši harmonizatorji kar na svojo roko. Iz kakega vzroka bi jih bili prelevili ti nabiravci v dur? Namen vseh slovenskih izdajateljev narodnih popevk je bil, nuditi pevskim zborom napeve v obliki, ki slušavcem najbolj ugaja. Zamenjavali so torej mol z durom, ker so vedeli, da ljudstvo mola ne razume več, da mu je tuj, in da stopa na njegovo mesto trdi tonovni način.

Ta proces se vrši še vedno in kakor se kaže, bode izumrlo še ono malo število molnapevov, ki jih še imamo, ali se pa bodo prelevili v dur.² Še v zadnjih časih ni nič čudnega, da napiše ta harmonizator isto narodno popevko v molu, drugi v duru, prvi za izobražence, drugi za ljudstvo.

¹ Najbrž dorskega. Gotovo pa imamo v teh kadencah ostanek starih tonovnih načinov.

² To prikazen opažamo tudi pri Nemcih in Italijanih. Ali izginja mol v slovenskih narodnih popevkah pod vplivom glasbe teh dveh narodov?

Opozoriti moram tu blagohotnega bravca na sledečo koroško melodijo v molu:¹

Za-kaj se ti de - va ne u - daš! Vsa-ko

3 takti, 1. stavek.

le - to snu - ba - če tri 'maš. »Ja se ne bom u-

3 takti, 2. stavek.

da - va, Bom le - dik o - sta-va, ker le - pe - ga

4 takti, 3. stavek

po - bi - ča 'mam, ker le - pe - ga po - bi - ča 'mam.

3 takti, 4. stavek. 3 takti, 5. stavek.

To je eden redkih slovenskih napevov, ki se more peti samo v molu. Ker je napev priznано prastar, potrjuje njegova sestava naša izvajanja pod V. C. v polni meri. Intervali so vseskozi prehodni, kar je važno svojstvo vseh pristno slovenskih napevov. (Prim. zgoraj pod VII. B. 4).

V slovenski narodni glasbi prevladuje trdi tonovni način; ukoreninjen je že tako v narodu, da niti umetna pesem ne postane poljudna, ako je zložena v molu.² Domač je mol samo še na vzhodni meji.

¹ O. Dev I, št. 21.

² Niti boljše izvežbanim pevcem mol-napevi ne grejo prav v uho, kakor sem se prepričal za svojega nad desetletnega vodstva raznih zborov.

VII. Melodije.

A. Homofonost.

Vsi narodni napevi so homofoni (monodični), t. j. samo en glas ima melodijo, katero drugi glasovi samo podpirajo in določujejo z akordi. Napev »Čukova ženitev«¹ v L. Kubovi priredbi torej ni prirejena v narodnem duhu, ker posnemajo (imitirajo) moški glasovi melodijo, ki je prideljena sopranu; napev je prirejen polifono;² vrhutega je harmoniziran popolnoma v neslovenskem duhu:

Veselo.
mf

Čuk se je o - že - nil, tra - la - la,
mf Čuk se je o - že - nil, tra - la - la,

pp

sova ga je vze - la
tra - la - la, so - va ga je vzela, hop - sa -
pp tra - la - la, so - va ga je vzela, hopsa -

pp

sa, sova ga je vze - la, hop - sa - sa.

¹ Žirovnik I, št. 29.

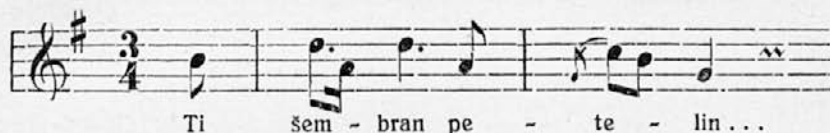
² O sestavi melodij (Melodiebildung) bom razpravljal v posebni študiji skupno z naukom o harmoniji.

B. Melodični element.

a) Okraski.

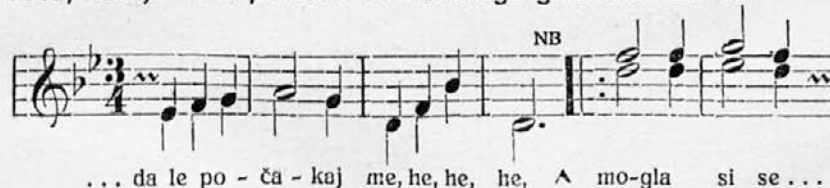
Melodije so zelo preproste, kar se tiče melodičnega elementa samega. Okraski so redki;¹ razen navadnega in dvojnega »Vorschlag« narod ne pozna figur.² Sicer pa pridevajo ženske pogosteje okraske, kakor moški, pač ker imajo bolj gibčen glas. Zapisovanci se pogosto za okraske niti ne brigajo. Taki okraski se nahajajo n. pr. v napevu »Sembran petelin«:³

b) Intervali.

Znano je, da se rabijo nekateri intervalski skoki v tej narodni glasbi pogosteje, v oni redkeje ali celo izjemoma. Naša ljudska glasba ne ljubi praviloma velikih skokov, giblje se svojemu mirnemu značaju primerno v malih intervalih.

a) Zelo redki so skoki nad oktavo, t. j. skoki na undecimo in nono. Med 145 napevi I. in II. Žirovnikove ter III. in IV. Bajukove zbirke sem našel dva napeva s skokom na decimo, pet napevov s skokom na nono. Ena⁴ decima stoji tako, da je med skokom odmor; med primo in decimo je namreč v besedilu cezura; nahaja se v prehodu od vodilnega glasu na »čez«:

¹ Kuhač, Rad, 160, 176.

² Gl, Kuhač, I, 137, 144 i. dr.

³ Kuhač I, 89.

⁴ Bajuk III, št. 24, t. 8-9.

Druga¹ decima je istotako v cezuri in se nahaja vrhutega v glasu, ki poje čez, ne v vodilnem glasu.

Skokov na nono sem našel med temi 145 napevi 8 v petih napevih.² Večinoma se poje na oba tona tega intervala druga beseda, s čimer je skok precej ublažen. Vsi skoki na nono so prideljeni čez-glasu:³

Oh, zdaj pa u - za-mem od o - čka slo - vo in

zad-njič po - da - jem jim de - sno ro - ko. Pa ni-

NB

kar ne za - ljuj - te, Dvic Ma - rij se zro - čuj - te, saj

Dvi - ca Ma - ri - ja vas var - va - la bo.

Le navidez imamo none v onih slučajih, v katerih se ponavlja za visokimi glasovi ene ritmične enote kaka druga enota, ki se prične slučajno za nono nižje, kakor v sledečem primeru:⁴

¹ Žirovnik I, št. 6, t. 5.

² Bajuk III, št. 21, t. 9; IV, št. 15, t. 9–10 in 15–16; št. 23, t. 2 in 6; št. 25, t. 8–9; Žirovnik I, št. 41, predtakt — 1. takt in t. 4–5.

³ Bajuk III, 21.

⁴ Bajuk IV, št. 25, konec. Sicer pa ta napev ni naroden.

... živo v lice za-ru-dela, ko je stopil on pred njo.

Napevov s skoki na decimo je torej v omenjenih zbirkah 1:27^{0/0}, napevov s skokom na nono pa 3:12^{0/0}.

β) Pogosteje naletimo na skoke na oktavo. Med 145 napevi omenjenih pesmaric nahajamo v 28 napevih 51 skokov na oktavo, in sicer:

1) v vodilnem glasu s cezuro v besedilu 8 oktav v 7 napevih,¹

2) v vodilnem glasu brez cezure v besedilu 12 oktav v 6 napevih,²

3) v glasu, ki poje »čez«, s cezuro v besedilu 9 oktav v 7 napevih,³

4) v glasu, ki poje »čez«, brez cezure v besedilu 22 oktav v 13 napevih.⁴

Podajam za vsako prikazen po en primer:

Primer za 1), 3), 4); Žirovnik I, št. 19.:

Ko b' sodov ne b'lo, tud' če-pov ne b'lo, in

¹ Žirovnik I, št. 6, t. 5.; št. 19, t. 2.; št. 26, t. 2.—3.; II, št. 12, t. 8.—9.; št. 25, t. 4.—5. in 8.—9. Bajuk III, št. 24, t. 8.—9.; IV, št. 26, t. 2.

² Žirovnik II, št. 4, t. 7. in 15.; št. 27, t. 5—6. in 13—14. Bajuk IV, št. 3, t. 3.; št. 11, t. 1.—2.; št. 23, t. 1. in 4.; št. 25, t. 1., 3., 7., 9. Gl. tudi O. Dev I, št. 13, tretji takt od zadaj; št. 6, t. 11. in 12.; II, št. 17, t. 4.—5.

³ Žirovnik I, št. 14, t. 2., 4. in 6.; št. 19, t. 6.; št. 22, t. 3.; št. 27, t. 8.; št. 46, t. 4. št. 49, t. 4.—5. Bajuk III št. 18, t. 12.

⁴ Žirovnik I, št. 13, štiri oktave; št. 14, t. 7.; št. 19, t. 5. in 8.—9.; št. 29, predt. — 1.; št. 41, t. 4.—5.; II, št. 28, t. 1.—2., 5.—6., 9.—10. in 13.—14. Bajuk III, št. 2, t. 5.; št. 8. predt. — 1. in 4.—5.; št. 17, predt. — 1.; št. 18, t. 8.—9.; št. 19, predt. — 1. in 8.—9.; št. 30, predt. — 1. in 8.—9. Glej tudi O. Dev. I, št. 19, t. 9. in 13.; II, št. 26, t. 1, 4, 7, 9; št. 30, t. 1, 5.

vin-ce bi te-klo v ma-jol-ke sa-mo, in

vin-ce bo te-klo v ma-jol-ke sa-mo.

Pri prvem NB skoči vodilni glas na zgornjo oktavo, pri drugem NB imamo skok na oktavo od vodilnega glasa na čez-glas, pri tretjem NB pade čez-glas za oktavo in poje unisono z vodilnim glasom. V prvem in tretjem slučaju je oktava v cezuri, v drugem brez cezure:

○ — ○ ○ — ^
 Ko b' sodov ne b'lo,
 ○ — ○ ○ — ^
 tud čepov ne b'lo,
 ○ — ○ ○ — ○
 in vince bi teklo,
 ○ — ○ ○ —
 v majolke samo.

Primer za 2.: Žirovnik II, št. 4; drugi stavek = četrti stavek:¹

... mrzel je led, pridri se gret, mrzel je led, pridri se gret.

Posebnega pomena so samo pod št. 2) naštetih skoki na oktavo, ker so vsi drugi več ali manj ublaženi po tej ali oni okolnosti; torej imamo samo 24⁰/₀ vseh skokov na oktavo, katero pri poslušanju napevov posebno čutimo. Teh 12 skokov se nahaja v šestih napevih, to je v nekaj nad 4¹⁰/₀ vseh razčlenjenih 145 melodij. Ako vpoštevamo vse skoke na oktavo, imamo samo 19⁰/₀ napevov s tem skokom, v 81⁰/₀ ne zasledimo oktav.

¹ Napev pač ni pristno naroden!

Skoki na decime, none in oktave torej niso posebno udomačeni v naši narodni glasbi. Da so ti veliki skoki našim narodnim popevkam tuji in da jih naroden pevec ne ljubi, dokazuje poleg redkosti takih skokov dejstvo, da se pojavljajo samo v gotovih okoliščinah.

1) Obe decimi, ki smo jih izsledili, sta namreč skoka navzgor, obe sta v glasu, ki poje »čez«, obe se pojavljata skupno s cezuro v besedilu.

2) Izmed osem skokov na nono jih je sedem navzgor, samo v enem slučaju pade napev za devet glasov. Da se narodu ne zdijo tako trde kakor decime, sklepamo iz tega, da se nahajajo v večini slučajev (6) v vodilnem glasu, ne da bi jih ublaževale cezure.

3) Med 51 skoki na oktavo imamo 43 skokov navzgor, samo 8 skokov navzdol;¹ samo eden skok navzdol se nahaja v vodilnem glasu,² sedem jih je prideljenih glasu »čez«; vsi skoki navzdol so ublaženi po cezuri in se pojavljajo samo med dvema stavkoma, ako je namreč poznejši stavek ponavljanje kakega prejšnjega, ki se začinja za oktavo višje, kakor se končuje stavek stoječ pred ponovljenim stavkom. V vodilnem glasu je samo 20 skokov na oktavo, v glasu »čez« pa 31.

Za skoke na oktavo, nono, decimo velja torej pravilo, da se rabijo samo navzgor, zlasti če se nahajajo v vodilnem glasu; splošno so pogostejši v glasu »čez«, kjer je njih uporaba bolj prosta kakor v vodilnem glasu. Skoki navzdol so redki in večinoma v glasu »čez« ter vedno v zvezi s cezuro. Večina teh velikih skokov je ublažena po cezuri.³

¹ Žirovnik I, št. 14, t. 2., 4., 6.; št. 19, t. 6.; št. 22, t. 3.; št. 27, t. 8.; št. 19, t. 2.; št. 46, t. 4.; št. 49, t. 4. — 5.

² Žirovnik I, št. 14, t. 7.

³ Kuhač (Rad 160, str. 169 sl.) je našel med 200 italianskimi narodnimi napevi 34 melodij s skokom na oktavo brez cezuro, 22 s cezuro. V 307 madjarskih melodijah je našel 32 melodij z neposrednimi skoki na oktavo, 29 med cezuro. V 327 nemških melodijah je našel 12 neposrednih, 21 posrednih skokov na oktavo. V 400 melodijah prve knjige »Južnoslovenske popievke« je zabeležil neposredne skoke na oktavo v 9., skoke med cezuro v 6. melodijah. Med teh 15 melodij je všteli tudi slovenske napeve. Torej imamo sledeče razmerje: italianske 28%, madjarske 20%, slovenske 19%, nemške 14%, hrvatske blizu 2%. Če pa računimo, kar je popolnoma upravičeno, v

γ) Skoki na septimo in na manjše intervale so že precej pogosti. Njih uporaba ni vezana na posebne pogoje, kakor se mi dozdeva. Zato hočem podati nakratko rezultat raziskovanj Fr. Kuhača v že omenjeni razpravi (Rad 160).

Kuhač je našel v 200 italianskih narodnih popevkah $55\frac{1}{2}\%$ napevov s skoki na seksto, v 307 ogrskih 24% , v 327 nemških $17\frac{3}{4}\%$, v svoji prvi knjigi »Južnoslovjenske popievke« med 400 napevi $6\frac{3}{4}\%$ (27 melodij) hrvatskih, $5\frac{3}{4}\%$ (23 melodij) slovenskih. Najčešče se nahajajo septime in sekste v vodilnem glasu.¹

Za primer skokov na septimo naj navedem popevko »N'coj je en lep večer« z ritmom in mero, kakor ju zahteva Žirovnik:

N'coj je en lep večer, ju - tri bo'n zau-ber dan, n'coj je en lep večer, ju - tri bo'n zau-ber dan, ju - tri bo'n zau - ber dan.

Na zgornjo septimo skoči melodija v taktih 5—6 in 13—14.

Skoki na seksto so tako pogosti in navadni, da jih ni treba natančneje raziskavati; seveda so pa po številu daleč za sekundami in tercami, kakor smo že večkrat poudarjali.

δ) Nahaja se tudi pogosto čista kvinta (c—g);² zelo efekten interval je mala kvinta; poj si n. pr. sledeči napev znane pesmi

naših napevih samo one skoke na oktavo, ki se pojavljajo v vodilnem glasu, imamo samo 13 takih napevov ali približno 9%, torej med nemškimi in hrvatskimi.

¹ Tudi v Kubovem »Slovanstvu« je precej septim v slovenskih napevih, n. pr. št. 11, 76, 8. itd.

² Tudi tritonius (n. pr. f—h) se nahaja. Kuhač je našel v italianskih napevih $21\frac{1}{2}\%$ napevov s tem intervalom, v nemških 41% , v madjarskih $2\frac{1}{2}\%$, v slovenskih blizu 4% .

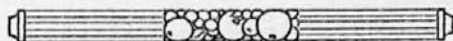
»Je pa davi slanica pala!« Slišal sem ga v Savinjski dolini na Štajerskem (v Šmartnu na Paki):

Je pa da - vi slan - ca pa - la,
na ze - le - ne trav - ni - ke, je go - to - vo
po - mo - ri - la, vse te drob - ne ro - ži - ce.

Male kvinte se nahajajo v vodilnem glasu (v 3. in 7. taktu b—e) na mestih, zaznamovanih z NB.

ε) Pristna slovanska in slovenska intervala sta velika in mala terca in velika sekunda, medtem ko so za napeve avstrijskih Nemcev značilni veliki skoki: podlaga narodnih napevov avstrijskih Nemcev je razstavljen akord, posebnost slovanskih narodnih popevk so prehodni (mali) intervali. (Dalje.)

Iz Kastelčeve zapuščine.

Objavlja Ivan Grafenauer.

Strani 5—38 (z naslovnima listoma str. 1—4) so šle prve v tiskarno; to kaže zaznamenovanje z rdečim svinčnikom: 1. Glofa, 2. Šoneti, 3. Romanza od dohtarja, 4. Romanza od uzhenza, 5. Štrunam, 6. Gasele.

Do sem je pisava lastnoročno Prešernova, od tu naprej pa je pisal vse (razen str. 107.—116.) M. Kastelic. — Ovitek in naslovni list sta se izgubila od ostalega rokopisa šele, ko je prišel iz tiskarne, in sta ostala potem v licejski knjižnici, dočim je ostalo Kastelic vzel na dom. —

Strani 39—44 (trije listi) so se izgubile iz rokopisa. V Čbelici, IV. bukv., jim odgovarjajo str. 25—31. Vsebina teh strani je: Kref, U. J. (Jarnik), (str. 25—28); Prilika, J. K. (Kosmač), (str. 29.); Šolnze, E. J. K. (Kovačič), (str. 30—31). — V rokopisu sledi potem:

Hrepenenje (is Shillerja), (L—k. Levičnik); rokopis str. 45—46, Čbelica, IV, 32—33.; pesem je zaznamenovana z rdečo 3, pisano preko prvotne rdeče 4. Variante: 7 b' imel] nimam — 19 prijeten] perjeten, popr. pri-. — 25] Zholn fizer odvesan vabi, popr. kot v Čbelici. —

Str. 47.

Krajnskim mladenzham.

- Vi prednikov neumerjazhi vnuki,
 Ki zhaft fo bili dobrim, hudim ftrah,
 Katerih shlahтни she shive nauki,
 Del' trupla davno she pokriva mah!
- 5 Pomiflite, de le mladofiti léta
 Taiftih del so zhaft, perloshnoft fвета,
 Ki frezhne, imenitne val fture,
 Mladofit je dan, kmal' mine in — gorjé!
- De rajnki bili fo ftebri desheli,
 10 In vere luzhi, lepih dnevoov sor;
 De flaft pobegniti je mogla v seli,
 Ki ljudftvo pokonzha in kraljov dvor,
 To dedov sgodnje bil je fad modrofti,
 Pomlad shivlenja ni [bila] bla njim k' norofiti.

Krajnskim mladenzham. Za tiskarno je ta pesem zaznamenovana (z rdečim svinčnikom) prvotno s 5, preko katere pa je zapisana številka 4. — Pesem sama je prečrtana (z rdečim svinčnikom). — V. 6. Taiftih del fo]

- 15 Neumni vli, k' ta zhaľ v' nemâr puľtê;
Mladoť je dan, kmal' mine in — gorje!
Šinovi Krajne, zhverľtih rod ozhetov,
Berľt frezhnih zhaľov, frezhnih zhaľov kal!
- Str. 48. Al pridete od knesov, al od kmetov,
20 Zhe lenih sanizhujete derhal,
Nevtrudno hozh'te sa duha lkerbeti,
Na uzhenofti smirej bogateti,
To od mladoťti, slati vek k' vam grê;
Mladoť je dan, kmal' mine in — gorjê!
- 25 Ne boj fe, komur ſtvarniza odrekla
Slató, ſtan ſhlahtni, imenitni dom!
Dobil ſi ſtanovitnoť huj' od jekla,
K' gorê prenaľha, ſinje ſkale lom'.
Poľtava zhverľta, jaľni um t' je dota,
- 30 Povej mi, kdo je s' to ſhe bil ſirota,
Zhe prav ob zhaľi s'[h'] njo obrazhat' vé?
Mladoť je dan, kmal' mine in — gorjê!
- Kar voda ribi, tizhu srak, zhebeli
Šo roſhe, to naj delo bode Vam;
- 35 Sgubljen'ga zhaľa rane ne sazeli
Nezhimurna ljubesen, sdravje smam.
- Str. 49. Saľtonj fe rumenjaki jim bliľhejo,
Zaľtonj devize sale jim zvetejo,
Ki njih pogoj, umeloť samudê;
- 40 Mladoť je dan, kmal' mine in — gorje!
- Sa to ſhe enkrat pevza poľluľhajte:
Prihoda zhaľt sdaj obſtoji na vaľ;
Pa nizh na ſtaroť fe ne sanaľhajte,
Shivêť' sa ſvojih vnukov slati zhaľ:
- 45 Neovershľjiva je: mladoťti léta
Tajĩťtih del ſo le perloſhnoť ſveta,
Ki frezhne, imenitne vaľ ſturê;
Mladoť je dan, kmal' mine in — gorjê!

L—k.

Str. 50.

Šonet.

Lepó je viditi, kâk v ſelenjadi
Potokov [mirnih] tihih fe bregov' plavíjo,
Al kako v fonza luzhi fe bliľhíjo
Predraſih biľerov lepi ſakladi:

popravljenó: So tiťtim delam. 13 ſgodnje] j poznejſi. — V. 46] popr.: Sa tiťte dela ſo perloſhnoť ſveta. — Šifra je Levičnikova.

Sonet. Kr. Čb. 34. Razlike ſo precejſnje, zato natiſnem ves ſonet s korekturami vred. Peſem je zaznamenovana prvotno z rdečo 6, preko kate-
tere je zapisana s ſvinčnikom 5. Popravki: V. 3. je K. poizkusil popraviti:

- 5 Šhe leplhi roshe viditi pomladi,
K' od jutra pervih sharkov fe slatíjo;
Al svesde, ki ozheta zhaft goríjo,
Na neba potih o ponožhnim hladi.
- Pa vfe lhe leplhi vidit' je divizo,
- 10 Kateri zvetja ni lhe odpihala
Štrupena mozh perlisnjen'ga fleparja;
Nedolshnoft njena otemni danizo,
Ozheta nje fta Kerubov serkala,
'S liz njenih fveti fe nebelhka sarja.

L—k.

Rokopisne strani 45—50 so šle skupno v tiskarno. To dokazujejo številke 3 (4) Hrepenenje, [4 (5) Krajnškim mladenzham], 5 [6] Šonet. Isti red je v Čbelici. Ali so bile zraven tudi str. 59—44, se ne ve, a je verjetno, ker št. 1. in 2. (oziroma 3.) v rokopisu ni in izgubljeni strani so obsegale res tri natisnjene pesmi.

28. jutro veliziga Travna 1828.¹ Rokopis str. 51—52, Čb. IV. 35—36. Podpisan **. Pesem je za tiskarno zaznamenovana z rdečo I.

Podbudenje k' vefelju. Martin Šhnajder. Rokopis stran 53—54. Pesem je s svinčnikom prečrtana. Tiskana je v Čbelici, V. bukvice (1848), str. 90—91 (naslov Poserčenje, podpis Matija Šnajder,) ponatisk v Novicah, l. 1849. št. 2. (10. januarja). — Variante: 14. Spanja,] Spanje(!). — 20. Vzeme,] Vsene(!), popr. Vsane(!). — 22. Glas prijetni vabi nas] Dajajo prijetni glaf. — K opombi „Lif po Silko: len“ Kopitarjeva opazka: Vide an val Zilia & Geil velit с.а.о.в.о & non potius в.е.м.а (beri: zemja; morda je hotel pisati: zelje [= ja]?).

Str. 55. **Herffield mesto Helov pod Kafel 1807 o vojfki
Franzosov s' Prajsi.²**

Galijanam Herffieldjani
Kapitana umoré:
Biti ropani, poshgani
Od zesarja ukas dobé.

- 5 Profhen zesar od palenja
Sunej kope hifh nehá,

Al v luzhi fonza kako fe blifhijo, a je korekture zbrisal. — V. 7. svesde] prvotno: svesdize. — V. 13. serkala, popravljen: serzala. — Na robu Kopitarjeva opazka: sed de serkalo vide Lindium aut vel Murkonem.

¹ Trevna] popr. travna. — Varianta 24. Čb. Vites,] rok. Konjlk.

² Pesem je prečrtana s svinčnikom. —

- Nepremaknjeno rubljenja
V' nov' britko povelje da.
- Badijanov tam simvala
10 Ravno tropa: Link glavar;
Ura ropa prihajala,
V' redu bataljonov par.
- Rekel Link fe oglafiti,
Ako ropat' kdo sheli;
15 Ni tel Nemzov Nemz rubiti:
Link duhá trum pred budí.
- Def' ponudbo ponovljuje,
Ni nobeden [tel] tel rubit':
Naj, kdor more pripovduje,
20 Kak Hef jel fe vefelit'.
- Str. 56. Linka hvalit' koj letijo,
Nudijo dari prejet'.
Pa odgovor ta dobijo:
Dnar ni gnal me dobro dét'.
- 25 Li to, ljubi! dovolite
Mi v' prigodbi te spomín,
Grad Herffelda udolbite,
Sá-me eno tih dolbin.
- Ona is vojlke spremila
Me dovolj bogato bo,
Kdej nevesto obdarila
Gorji k' ropano blagó.
- S.
1. Nudijo: filijo. 2. Dolbina: podobe udolbina. Op. Zupanovi.

Str. 57.

Serpfke pokrajnzhané.Nar vefejeji odgovor.¹

1.

- Šeftra brata klizala na fonze:
Pridi, brate, sem na fonze gorko!
Gorkiga fe fonzhika nagrevat,
Lepe fe nagledal bofh lepote:
5 Kako jesdijo ubrani fvatje!
Blagor domu, kamor kol gredejo!
Zhe li bo hiſha jih sprejela?
Zhe li mat' s' darmi bo odarila?

¹ Prečrtano s svinčnikom. — Nenatisnjeno.

- Zhe li bratez s' vinzhikam napajal?
 10 Zhega li feftriza bo med njimi?
 Brat na to feftrizi odgovarja:
 Ljuba feftra, bodi mi vefela!
 Nafha hifha fvate bo sprejela,
 Nafha mat' s' darmi bo odarila,
 51 Jef napajal s' vinzhikam jih bodem,
 Ti, feftriza moja, bofh med njimi!

Šum dekletov.

2.

- Dekliza vodó gasíla,
 Noge le ji bel'jo,
 Sa njo grede koj mladenezh
 Še na glas polmeja:
 5 Gási! gási, mi deklina!
 Al zhefh moja biti?
 Str. 58. Ako jef bi mlada védla,
 De jef tvoja bodem,
 S mlekam bi se umivala,
 10 Da bi béla bila,
 S roshami [bi] le otirala, [obrifala]
 De b' rudézha bila,
 Shido bi fi opafvala,
 De bi tanka bila.

Slata jabelka.

3.

- U jutro gredem po vodé,
 Pa najdem slato jabelko,
 Dadem ozhetu ga delit',
 Krivo ga ozhe rasdelí
 5 Sa-fe vezh kakor meni da.
 U jutro gredem po vodé,
 Pa najdem slato jabelko,
 Dadem ga materi delit',
 Krivo ga mati rasdelí,
 10 Sa-fe vezh kakor meni dá.

Sum dekletov. Ob strani s svinčnikom 7. — Pesem ni prečrtana, a tudi natisnjena ne. — V. 3. je s svinčnikom prečrtan; na robu popravek: Sa njo fántizh konja jesdi. — V. 5. deklina], popr. deviza. — V. 7. jef,] popr. jes.] enako vers 8. — V. 8.] Popr.: De bi tvoja bila. — V. 13. Popr.: S shido.

Slata jabelka. Prečrtano, nenatisnjeno. V. 11–12. Črti pomenjata, da sta verza enaka prvemu in drugemu. Kopitarjeva opomba:

Dadem ga bratezu delit',
 Krivo ga bratez rasdelí,
 15 Sa-fe vezh kakor meni da.

Str. 59. Dadem feltrizi ga delit',
 Krivo feltriza rasdelí,
 20 Sa-fe vezh, kakor meni da.

Dadem ga miletu delit',
 Lepo ga mile rasdelí,
 Sa-fe menj, kakor meni da.

Nefrézhna nevéfta.

4.

Perftanek nevéfta povrazhala:
 Nà tí perftan[ek]! moj te rod ne ljubi,
 Ne feltré, ne brat, ne mat', ne ozhe!
 Pa nikar me, ljubi! ne rafglafhaj!
 5 Šrota je! nevéfta fim nefrezhna.
 S'jala fim basilika, nizhe pelin!
 O ti pelin! moje grenko zvetje!
 Švate moje ti ovenzhal bodefh,
 Kadar v' grob me, revo, ponefejo!

Matere fo krive.

5.

Preko biftre vode Šave
 Fantizh hodi, konja vodi,
 U rozhizah kapo nofi
 Kapo polnijo folsíze
 5 On preklinja vodo Šavo:
 »Bog ubi te, voda Šava!
 Jas ne morem ne pregasit',

ergo tu pigrior eris ad scribendum, quam ille ad faciendum?

Nefrézhna nevéfta. Prečrtano in nenatisnjeno. — V. 4. rafglafhaj], nad gla je zapisan n: rasnafhaj. — V. 5. je!, popravljen: jes.

Matere fo krive. Rdeče prečrtano, nenatisnjeno. S svinčnikom zaznamovano z 8. — V. 1. Preko], popravljen: Unkraj; na robu: 'S une ftrani, a je prečrtano. — V. 3. Popravljen (s svinčnikom): Kapizo v' rozhizah nofi. — V. 4. Popravljen (enako): V' kapizo folsíze tozhi. — V. 5. On], popravn-

- Str. 60. Tudi tebe ne preplavat',
 Švoje mile ne obilkat!"
- 10 Mila njemu befedla:
 O Bogá ti, mladi fantizh!
 Ne preklinjaj vode [Save! vo] Šave!
 Ni ti biltra Šava kriva;
 Ampak tebi mati kriva!
- 15 Tebi tvoja, meni moja!
 Tvoja mati govorila:
 Š'nu ne dadem do pomladi;
 Moja pa je govorila:
 Hzhi! ne dam te do jefeni.

Šerblinova Itanovitnoft v' viri.

6.

Shopek plela feftra Devtedara,
 Na zherdaku fe hladila v' hladi.
 Memo grede Rade Neimare,
 Rezhe njemu feftra Devtedara:
 Ali zhefh, junak! fe poturzhití?
 Dam ti polovino Šarajeva,
 In pol blaga brata Devtedara.
 Govori nji Rade Neimare:
 O Boga mi feftra Devtedara!
 Ne bi tel junak fe poturzhití,
 Ko bi dala vfo mi Sarajevo,
 In blago vfe brata Devtedara!

Mladenezh per potoki (is Schillerja). Dr. T. (Tušek). — Rokopis str. 61—62. Čbelica 37—38. (podpis Dr. T—k.) — Za tiskarno zaznamenov. z rdečo 2. — Variante: 1. Fant fedel je per potoki,] Per potoki fant je fedel. — 13. nature, o popravljen v u. — 23. moram, a popravljen v e. — 28. prvotno: Kir le rafejo fpomlad; popr. kakor v Čbelici. — 31. prvotno: Šrezhno ljubljenim (končnica popr. -ma [Dr. T. ?]); popr. kakor v Čb. — 32. prvotno: hifhza, popr. hifha. —

Zefar in opat (is Bürgerja). Dr. T. — Rok. str. 63—70. Čb. (podpis Dr T—k.) str. 39—47. — Za tiskarno zaznam. z rdečo 3. Kopitar je zapisal na rob: Sed stultum est, verti a catholico verbotenus imo scandalosius adhuc, haeretici schadenfrohes Lied. eandem rem aliter tractet catholicus, aliter haereticus oportet; aliter filius familias; aliter hoftis! — Variante: 1. Povedal pravlico. — 3]. Je bil tud' opat, nar prevsetnihi far; prva poprava: prav prevseten gofpod. (Pisava ni Kastelčeva, Prešer-

ljeno: In. — V. 17. Š'nu ne dadem, popravljeno: Ne dam fina. — V. 19. Popravljen: »Ne dam tizhize —«, zadnji izraz je nadomeščen s svinčnikom s: hzhere.

Šerblinova Itanov. v' viri. Prečrtano in nenatisnjeno.

novi je sicer nekoliko podobna, a njegova ni. Morda je Tuškova (?), vsa vrsta s popravkom vred je zopet prečrtana in dalje spodaj nadomeščena s Kastelčevo roko takole: [Opat je bil] mosh [prav] mogozhen takrat. Na robu stoji m. prečrtane prve polovice: Je bil tud' opat, a zopet prečrtano, spodaj: Opat je tud' bil. — 4]. Pa fhkoda, vezh vedil kot on je ovzhar; poprava Tuškova (?): zgoraj [Pa Anshe vezh ve, ki sa zhedo le hod], Kastelčeva dalje spodaj; Al fhkoda, ovzhar je bolj svit [bolj k] bil k' opat. — 9. Sa farja, prva popr. (T.): [Gosp.], preko tega z isto roko Opatu. — 12. Na robu: nebi. — 13. Pa farzhika; poprava (T.): [Gospoda] Opata pa. — 16. Ie farzhik; popravljen (T.): gospod fe. — 18. Ker farja; popr. (T.): Opata. — 26. kratikzhal. — 30. In, popr. (K.) Pa. — 32. koliko, popr.: kol'ko. — 34]. V katerimu zhali bi semljo predirjal. — 37. tretjo, popr. (T.): tretje; mor'te, popr. (T.): morate; opat, popr. (T.): mosh. — 42. Nekdaj'n'mu, končnica je popravljen; kaj je bilo prej, se ne pozna, ker je zradirano. — 46. Far, popr. (T.): Un. — 50. kerkol', popr. (K.): kjerkol'. — 56. je] fe. — 59. Nikol' ne, popr. (T.): Pazh redko. — 75. Nobeno minuto, popr. (K.): -e, -e. — 77. opat, popr. (K.): jas mosh. — 81. Odgovore, popr. (T.): -ov. — 82. Nekdajnim'] n'mu (T?). — 94. v opatov obleki, popr. (K.): opafhko oblezhen. — 96. do zefarja] ko zefarju. — 99]. Povejte, [moj] opat, [safli]fhat] od val' vedit' shelim

(popr. K.). — 101]. Sa tridefet Kriftufa (fha) rajnlh fo prodali, popr. (T.): Kaj? tridefet rajnlh fo sa Krifhza plazhali. — Čb. Krif't'fha. — 105. nekaj vela she to, popr. (T.): to je she nekaj, koj. — 111. Nobeno minuto, popr.: -e, -e. — 113. Gospod, vam povem, de; popr. (T.): Prefvetli moj zefar. — 114. Pa, popr.: Ga (K.), popr.: In (K.); ga nad črto, z znamenjem kam spada; spremivali, popr. spremljali (K.). — 115. Postavim, konec besede je pisan čez zradirano mesto; kaj je stalo prej tam, se ne vidi. — 126. Je prav', al'; pisano čez zradirano mesto. — ta bart je pa, popr.: pa ta bart je. — 129. nemalh ti, popravljen: ti nemalh. — 133. Šhent-Gol'k' opatija, popr. (K.): v Šhent-Gol, opatija. — 134]. Tvoj sprednik naj, volja je moja, popr. (K.): Al sprednika tvojiga zhaka serd moja. — 135]. Na ollu fedè fe pravize uzhi, popr. (K.): Uzhil naj na olli pravize fe bo. — 136]. Kjer f'jano né blo, tam tud' sheti kaj ni, popr. (K.): Tam sheti nizh né, kjer nizh f'jan'ga né blo. — 138. latinke] flovenke. — 144. In, popr. (K.): Pa. — 149]. De, ti fi sadel, tvoja glava ne lashe. — 150]. She lepfhi fe tvoje ferzé mi pokashe. — 153. v' zefarfkimu pifmu, popr. (T.): U pifmi zefarfkim. — 155]. Opat lam naj fteshe mu, sanj naj fkerbi, popr.: Opat naj mu fteshe, on sanj naj fkerbi. — 156. frezhno, popr. (T.): frezhen. —¹

¹ Opomba pod pesmijo **Zefar in opat**: To balado, katero je Bürger is stare pripovedi: »King John and the Abbot of Canterbury« vsel, je she tudi [pred nekaj léti] V. St** K. preflovenil ino v' Leti 1828 v' Terfti na fvitlobo dal. — Kopitarjeva opomba: nec putem, melius vobis fecerit ille V. St** K. mihi ignotus. — Glej o tej pesmi Zbornik Slovenske Maticice, V. str. 102—106.

Strani 51—70 so šle kot tretji kos rokopisa skupno v tiskarno, kar dokazujejo rdeče, za tiskarno namenjene številke: 1. 28 jutro veliziga travna 1828, 2. Mladenezh per potoki, 3. Zefar in opat. — Ta skupina se je ohranila vsa, tudi netiskane stvari. —

Medved per zhebelah. R. str. 71—72. — K. Čb. 48—50. — Zaznam. z rdečo 1. Pod pesmijo je stala prvotno opomba: Ta pešem je she okoli 52 lét ltara. — To je popravil Kastelic najprej v: Is ltariga rokopifa, potem pa v: Ta pešem je is ltariga rokopifa vsefa. Tako Čbelica. — Variante: 11]. Na to doli on pozhéne. — 18]. prvotno: ši ta ogenj pogafiti, potem: Ogenj mogel li vgaliti, nazadnje: Mogel ogenj li vgaliti (Čb.). — Na levi strani je polegtega še prečrtan poizkus Ino li. Vse s Kastelčevo roko. — 19. prvotno: Kter', popr.: Ki. — 21 in 22 R. nishej, blishej; Čb. -e. —

[Štvarniza] Natura [M. K(astelic)]. R. str. 73—74. — Čbelica 51—52. — Zaznam. z rdečo 2. — Prvotni napis je Štvarniza, a je prečrtan. Zgoraj Natura. Kopitarjeva opomba pod naslovom: Male Naturam vocatis štvarnizam, non est cujusvis adire Corinthum. — Variante: 1]. R. prv.: Kamor li vershem ozhi, je štvarniza polna veljelja. Najprej se je pasus: li vershem ozhi nadomestil: fe koli osrem; druga polovica (radi štvarnize) je delala več preglavice. Zapisano in prečrtano je zgoraj: vfe vidim, topi fe v' veljelji, pod tem stavkom: mi tezhe naproti (pod tem stavkom je nekaj čisto zradirano), potem: polna natura. Nazadnje, tik nad prvotnim in pod zadnjim besedilom, je obveljalo: je polna natura velfélja. — 2. prepeva, pre- prečrtano, zgoraj nekaj zradirano [,in peva (ali poje)?"] Čb. prepéva. — 4. demant, prečrtan, zgoraj nekaj zradirano, spodaj zopet demant. — 11. R. peruka, Čb. per-uka. — 14. R. prvotno: lepih tolko imata darov; m.: lepih popr.: imá, m.: tolko popr.: toliko, m.: imata popr.: lepih (Čb.). —

Grob (is Ludvika H. K. Hölty) M. K(astelic). R. 75—76; Čbelica 53—54. — Zaznamovana je ta pesem za tiskarno z rdečo 3. — Varianta: 10. R. prvotno: Min'za, popr.: Ljuba. —

Šonze. M. K(astelic). R. str. 77—78; Čb. 55—56. — Zaznamovana z rdečo 4. — Variante: 9. R. prvotno: tvoj, popr.: vfe. — 10. R. prvotno: altar, popr.: oltar. Na robu Kopitarjeva opomba: oltar jam Cyrillus audivit! Cf. Grimmii Lautverschiebung. Sic & pop = papa &c. — poft = Fasten. — 11. R. prv.: sharek vmira, popr.: shar'k umíra. — 17. R. prvotno: nam drage, popravljen: nebelhke. —

Odlafhavez. M. K(astelic). R. str. 79—80. Čbelica 57—58. — Zaznamovana z rdečo 5. — Variante: 9. R. prv.: Tizhek, popr.: Tizhik, enako 15. in 22. — Na str. 80. na levem robu (vrste gredo od zgoraj navzdol) Kopitarjeva opazka: ergo, noli fervare fidem ist euere Lehre!! aut erwisch den Freund sobald du kannst? Na desni, ob prvi vrsti opazke nadaljevaje, je zapisal potem še: Non sic veri poetae.

Šonet. M. K(astelic). — R. str. 81., Čb. 59. — Zaznamovan z rdečo 6. — Brez razlike.

Šonet. M. K(astelic). R. str. 82. Prečrtan s črn timer. Natisnjen v Čbelici V. str. 29. — Variante: 4]. R.: Al shele huj, odrashenga (popr. -iga) [fo] vnele; — 5]. R.: Po deklizah ozhi mi hrepenele. — 6. R.: Šo komej vglédale, Čbelica: Zaglédam mil' cvetěč. — 7]. R.: Ljubeshni ojtne revesha puhíze. — 8]. R. Skeleti v' mirnim ferzi fo sazhele. — 10. R. prvotno: Skelezhi, popr.: Globoki, Čb. V. Skelěči. — 12]. R.: Kakó ljubeshn (popr. -en) to zhem jelt satreti. — 13]. R. prv.: Ko 's ferza ne 'sruvati s' korenino; popr.: Kako sruvati 's ferza ... —

Premihljivavez (-lji- popr. -ljo-). M. K(astelic). — R. str. 83. — Čb. 60. — Zaznamovano z rdečo 7. — Brez razlike.

Puhtno sdihovanje. M. K(astelic). R. str. 83—84. Čb. 61. — Zaznamovano z rdečo 8. — Brez razlike.

Triolet. M. K(astelic). R. str. 84; prečrtan. Čbelice V. zv. (1848) str. 28, (podpisan M. Kastelic). — Variante: 1, 4, 7, te, Čb. ti. — 2. S' puhízo Amor, Čb. Ljubeznik z pšico. — 5]. To ti vganiti telhko ni, popr.: Vganiti, millim, telhko ni. — 8 De Amor me f' puhízo rani, Čb.: Ljubeznik mēne z pšico rani. —

Str. 85.

Preposni kâl.

Šemtertje se obrazhujem,
Špat ne morem vtrudena!
Dni sladkobe premihljujem,
Kir lim zvěta polna bla.

5 Vfe krog mene mergolelo,
Še perklanjalo sladkó;
Oh, takrat se je shivelo,
Blo per ferzi mi lahko!

Sdaj lim pahnjena v' samoto,
10 Kâl rasjeda mi ferzé:
Kam perpela šlast lepoto,
Ljube, vidite lamé! —

M. K.

Epigrami. Rokopis str. 86.—88. — Čbelica 62.—65. Zaznamovani z rdečo 9.

1. Štari uk. Varianta: 1. preménj, Čb. premén.

Preposni kâl. S svinčnikom prečrtan. — V. 2. morem, popravljen o: moram. — Kopitarjeva opomba na desn timer robu (vrste od spodaj navzgor): sed idem accidat puellae quam nemo rogavit: id est, non apparet cujus eam rei poeniteat. nec сласть est in causa. nec desperata feliciores (quia juniores) vocaret ljube invisissimas! — Jedra ravno ne zadene ta dolgovezna opazka.

2. Pravi uzhenik. Zgoraj na str. 87. je zapisana s svinčnikom opomba: Sieh Eschenburgs Beispielsammlung 2, Band S. 42. (Beide in Stettin 1788). Variante: 2. Kristufa, popr. Iveti nam. — K 5. verzu je opomnil Kopitar na desnem robu: Noli λακτιζεν! —

3. V. 2. jih. Čb. njih. — 4. — 5, V. 1. vřim, Čb. vřmi, V. 2. peřjim, Čb. pařjem.

6. Dobre [k]je li veřtí — Shlahniga ferza — (str. 88) [Kupijo] Ne kup'jó peřtí — Polhine slata. — Ves epigram je prečrtan, v 3. verzu je poleg tega na levi popr. in zopet prečrtano: Ne ku. —

(7.) 6. (številke v oklepajih so s svinčnikom popravljene). — (8.) 7. — 9. Prečrtan: Nikoli vjel ne bodeřh frezhe, — Zhe ti naproti ne pertezhe. — (10.) 8. V. 1. Le, Čb. Kakó. — (11.) 9. — (12.) 10. —

Strani 89.—90. (en list) manjkata v rokopisu; obsegata konec Kastelčevih epigramov. Ta list sem našel v onem delu Kastelčeve zapuščine, ki ga hrani ljubljanska licejska (študijska) knjižnica v ovitku z naslovom: Slovenische Volkslieder gesammelt von Michael Kastelec (!). Vsebina jim je (z variantami vred): (13.) 11. — (14.) 12. V. 1. kdorkoli prv., kdor koli — popr. — Za tem epigramom je zapisano z rdečim svinčnikom: »5. Bog.« — (15.) 13. — (16.) 14. V. 2. Pred rad je zapisan in prečrtan j. — (17.) 15. V. 1. Kjer] Ker — (18.) 16. V. 1. Kdo] Kdor. —

19.¹

Sakonřka svesa
Sladka (!) pesa.

(20.) 17.²

Zhe shalolti ferze ti poka,
Ozheřa vid vgařuje joka;³
Saupaj terdno, terdno, de vře to
Le k' tvojmu pridu perpuřtí nebo.

M. K.

Tu je bil prvotno konec »Epigramov«; zato tudi Kastelčeva šifra! Pozneje pa je zapisal Kastelic spodaj še (18.) 17. epigram, ki je v Čb. IV. sedemnajsti. Var.: V. 2. Velo] Vele —

Strani 71.—90. so šle skupno v tiskarno kot četrti del vsega rokopisa, kar dokazuje zaznamenovanje s številkami: 1. Medved per zhebelah, 2. Natura, 3. Grob, 4. řonze, 5. Odlahavez, 6. řo-

¹ Prečrtan s svinčnikom.

² Tudi ta, najprej za natisk namenjeni epigram je s svinčnikom prečrtan.

³ Ta verz je Kastelic popravil najprej nad vrsto: Vgařujejo ozhi ti joka, potem pa še spodaj: Ozhi ti luzh vgařuje joka.

net, 7. Premihljivavez, 8. Puftno sdihovalje, 9. Epigrami. Sledile so pa temu oddelku rokopisa v tiskarno še številke 10—18, ki jih bomo spodaj spoznali.

Strani 91.—116. obsegajo Balade ino Péfmi med Krajnškim ljudstvom péte. Izmed teh je Kastelic strani 107.—116., obsegajoče lastnoročno od Prešerna pisane pesmi iz Smoletovega zbéra, iztrgal na prigovarjanje Čopovo in te niso bile v cenzuri. Odgovarjajo onim stranem (106—115) iz duplikata 4. zvezka Čbelice, ki so ostale v Vrazovi ostavini XXI. B. — Zbornik Slovenske Matice III. 11. in 15. —

Naslovni list (91.—92.) ima navedeni naslov (str. 91.).

Od r. V. Vodnika [f]sapifane. (Prvotno je stalo ipifane, potem je K. f prečrtal in zgoraj zapisal sa.) R. str. 93.—106. — Čbelica IV. str. 83.—94. Zgoraj rdeča 4.

I. Vosnik. R. str. 93.—94. Čb. 83.—84. — Brez razlike. — (Štrekelj. Nar. pesmi II. str. 833. št. 4268.) Na str. 93. Kopitarjeva opomba na desnem robu: ita profecto omnia fecit Vodnik, cui deterrimo de luto recte dicis ipifanam, non sapifanam, nam ipse fecit stultam. — Na str. 94. pa je zapisal Kopitar na desni rob: vel tantillum sapiens poeta innuisset pueri brutalitatem & puellae stultam impudentiam, aut narratione ipsa, aut epimythio. Discite talia vel a Casti!¹ qui in ipso luto est honestus vir.

Str. 95.

II.

Brefhno.

Pleti, pleti, Jel'za! venzhike,
Brefhno po pot shalofni! —
Kàk bi venze v' brefhno spletala,
Me ozhí salivajo.

5 Moja mehka fvilna rutiza
Polna belih je lolsá,

¹ Giambatt. Casti, ital. pesnik (1721—1803), duhovnik in dvorni pesnik Jožefa II. Njegova lirika je zanemarjena v obliki in lahkoživa po vsebini. (Poesie lirico-dramatiche, Lond. 1829). Najvažnejše so njegove satire zoper Katarino II. in francosko revolucijo. (Poema tartaro in Gli animali parlanti.) V svojih Novelle galanti je pozivil šaljivo, a nečisto srednjeveško novelistiko. Glej Herders Konv.-Leks. II. predal 532/33. Ta naj bi bil po Kopitarjevem mnenju vzor Vodniku! Pač velik je bil Kopitar ne samo v slavistiki, ampak tudi — v svojem sovraštvu proti Vodniku in — Prešernu!

Brefhno. Prečrtano. Natisnjeno, a v pisni slovenščini v Levstikovih izdaji Vodnikovih Pesmi, str. 129. Štrekelj, Narodne Pesmi, št. 1604. (II. zv.

- Šhopek lóflha bom naredila
Svoj'ga šhapla lvitliga.
- 10 Sa klobuk ga bo pripenjala
Pofrebrena buzika,
Kodar, Drage, bofh popotoval,
Povfod bofh me pomnoval.
- 15 Zhe te ptuje shenke vprafhajo,
Kdo t' je takfhin [puzhik] pulhelz dal?
Al predrago malh saljubleno,
Drusho al sarozheno?
- Str. 96. Hod 'po Nemfhkim, al po Vogerfkim,
Al po gornim' Šhtajerfkim,
Rezi: némam ne sarozhene,
20 Jel'zo 'mam obljubleno.
- III. R. str. 97. Prečrtana. Gl. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, II., št. 4140. — Brez razlike.
- IV. R. str. 97. Prečrtana. Štrekelj SNP. II. št. 2523. Brez razlike.
- V. R. str. 97. Prečrtana. Štrekelj SNP. II. št. 2924. Varianta: 4. R. vefeljé.
- VI. R. str. 97/98. Prečrtana. Prim. Levstik. Vodnikove Pesmi, str. 146., št. B 21.
- Str. 98. Šo me napravili,
Šo me vpijanili,
De fim jo vsel.
Kaj bom sazhel!

Ob desnem robu str. 97. je Kopitar k tem štirim pesmim pripomnil: Sed talia Zoīs non pro Volkslied collegit, sed tantum pro vishe golzhovske. — Zlobnost tiči v izrazu: **Zoīs** collegit.

(VII.) IX. Kralj Matjash. R. str. 99.—106.; Čb. 86.—94. in Štrekelj SNP. I. št. 1. b. — Prvotna številka VII. je prečrtana, zraven pa je zapisana s svinčnikom št. IX. — Na levi zgoraj je rdeča 7. — Na desnem robu Kopitarjeva opazka: Vide annon Rudesh habeat meliorem hanciplam [pš] péfiam. nil opus est dicere, quam omni *ñđei & šđei* plane careant

str. 275—276.) — V. 7. Šhopek], popravljeno Šhopik. — V. 14. puzhik, prečrtano, zgoraj pulhelz. — V. 15. in 20. Prvotno malh, mam, potem je spredaj zapisan j: jmah, jmam. — Pod pesmijo Kopitarjeva opomba: mam (pred besedo je izpuščaj prečrtan) pro jmam efset boh. & polon. Carniolus audit adhuc j saltim, pleni imám. — Obljublena Serbis effet honeste dicta perfutata. — Spodaj je zapisal Čop: R. Quid hoc ad nos?

hae veltrae nugae. Non omnia bene habet populus. Conferte Serbica! Toto caelo differunt. Veltrae & Rufforum Igor lind dagegen nur Meßnerlieder. — Opombe: 4. Vogerfko, popr.: vogerfko, podobno 10., 16., 75., 160., — 9. Dunajfke, popr.: dunajfke. enako 15., 25., — 17. dolgo zhafvale, potem s potezo združeno v eno besedo. Čb. dolgo-zhafvale. — 20. varvaj. — 26. Vogerfke. — 33. je vgleđa, popravljenjo: jo. Kopitarjeva opomba na desnem robu: je an jo? Serbo efset je. Čb. jo. — 38. mafh, popr.: jmafh. — 41. mirjena. — 42. ti in vplenjena je popravljenjo; kaj je bilo prej, se ne pozna. — 43. luť; Kopitarjeva opomba: Male luť pro ljuti aut ljuto. Čb. ljuť. — 45. Matjafh, popr.: Matjash. — 48. Jef, popr. Jas. — 53. Predrobno [prot] domu sadrizhí. — 57. derushina, popr. drushina, enako 62; Kopitar na robu: drushina? — 61. Kraljizh, nagl. znamenje poznejše. — 64. Kraljizo dal jo vam na dom, popr. kakor v Čb. — 65. Turfhk', popr. turfhk'. — 76., 77. Turzhíjo, — je, nagl. znamenje poznejše. — 81. prodajajo, popr.: prodavajo. — 83. Kralizh, popr.: Kraljizh. — 87. Turfhki Bafha, popr.: turfhki bafha. — 93. shidani, popr.: Ivljeni. — 97., 98. Bafham, Bafha, popr.: bafham, bafha. — 109. Za tem stihom je pričel in prečrtan verz: Enkrat jo krog. — 113.—116. Kopitarjeva opomba na robu: Walter Scot! — 117. Kralizh objame, popr. Kraljizh pa jame. — 122. Belzha, popravljenjo: belzha, pa zopet Belzha. — 125. odplefheta, e v -eta je zapisan nad vrsto, kaj je prečrtano, se ne pozna. — 126. safukata, popr.: safuzheta. — 127. ilkra, Čb. Belzha. — 131. Bafha, Čb. bafha. — 136. mam, popr.: jmam; — takó, nagl. zn. poznejše. — 144. Vmasanza. — 148. podkle, popr.: podkve. Kopitar na robu: podkve? — 154. ma, popr.: jma. —

Na koncu tega oddelka so bile iztrgane »Ljudfke pefmi is Gosp. A. Šmoletoviga sbera«, obsegajoče str. 107.—116. Pesmi je lastnoročno napisal Prešeren. — Tu je za stranjo 106. prilepljen list z napisom Anhang; kar pa je sledilo temu listu, je odtrgano, ohranilo pa se je, kakor bomo videli spodaj. —

»Ljudfke pefmi is Gosp. A. Šmoletoviga sbera« obsegajo, kakor je povedal že K. Štrekelj v Zborniku III. 15.:

1. Ljubesen je bila. R. str. 107. Štrekelj, SNP. II. št. 4719., str. 898. Brez razlike.

2. Pefem peta, kadar is ozhetoviga doma nevesto v' sheninovo hiho peljejo, R. str. 107.—108. — Štrekelj, SNP. III. št. 5432, str. 316. Naš zapis odgovarja Kastelčevemu prepisu v V. O. XXI. B. št. 2. (iz Čbelice), razen 16. verza, ki je enak tekstni verziji št. 5432. iz V. O. XX. 37. a. —

3. Pefem per ozheti, kadar fe v' jabelko pobera. R. str. 108.—109. — Štrekelj, SNP. III. št. 5389., str. 296. — Odgovarja popolnoma prepisu v V. O. XXI. B. št. 3. — Opombe:

8. friz' in ujzi, popr.: frizi ujzi. — 15] Zhes tri vifoke gore, popr.: gore selene. — 16 shiroke vode, popr.: vode ledene. —

4. Šoldafhka. R. str. 109.—110. Štrekelj, SNP: IV. št. 7017., str. 130. Variante: 11. Kogar] Koger. — 16. Se že], Pa fe, popr.: Še she. —

Str. 110.

5. Druga foldafhka.

Nafh zéfar, nafh kralj
Še hozhe vojškvát',
Pet rogomentov fantizhov
Je vkasal nabrát'.

- 5 Vše gorfhi, vše mlajfhi,
In vše nam nar drajfhí,
S' kufhtránmi lafmi,
Pa s' fvitlim ozhmí.

Str. 111.

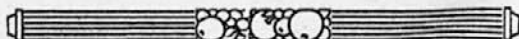
- 10 Zhe ljubzhik fi moj,
Naj grem jeft s' tebój
Zhe f' ljub'za mojá
Oftani domá.

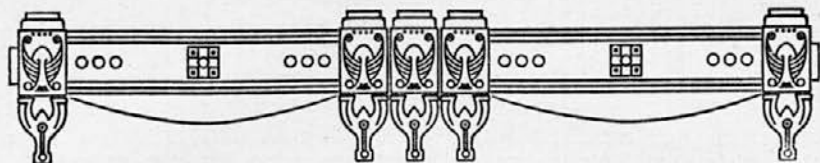
- Pet krajzerjov mam
Lohká jih vun dam
15 Koj sjutraj en'ga
O poldne pa trí,
Zhe sadniga smanka
Vezherje nizh ní.

6. Šanje. R. str. 111.—112. Štrekelj, SNP. I. št. 131 a. str. 205.—6 — Variante: 12. travnar, enako 14. — 16] Sapodil mu je nosh v' ferzé. —

7. Od Marjetike. R. str. 113.—116. — Štrekelj, SNP. I. št. 129 b., str. 202.—203. — Opazke: (neglede na nagl. znamenja in ločila) 6] Poflufhaj me, kaj fe nezoj, popr.: Poflufhaj, kaj fe mi nezoj. — 11. kje, popr.: tje. — 14. va! popr.: v' va!. — 15. Ofedlaj. — 17. kje, popr.: tje. — 18. Kje, popr.: Tje; enako 22. — 36. leshish, popravljen: leshifh. — 47. ti, popr.: f'. — 53. Kje, popr.: Tje, enako 58. — 54. fkrinjo. — 55. Šhè fe na [konzh] konj'zha saluzhí. — 58. v' vas] va!. — 63. jeft je zapisano nad vrsto z znamenjem, kam spada. — 69. shopèk, popr.: fhopèk. — 73. nemfhkim, popr.: Nemfhkim; — obadva, popr.: obedva. —

Druga foldafhka. SPKN. I. 49. — Štrekelj ima podobne: SNP. II. št. 1522.—1530., str. 242—246. — Opazke: V. 13. mam, popravljen: jmam. — V. 14. Lohká, popravljen: Lahkó. (Dalje.)

»Morala Svobodne Misli.«

Dr. Aleš Ušeničnik.

Resnična je beseda, da je važen ločilni znak, važen kriterij pravega svetovnega nazora njegova morala. Če kak svetovni nazor ne more obrazložiti etičnih zapovedi, ki se kljub vsemu poizkusom, zatajiti jih, izpreverniti jih, skleniti z njimi kompromise, neizprosno in brez-pogojno, kategorično glasé v vesti človeštva, je tak svetovni nazor že sojen in obsojen.

Svobodni Misli bi seveda dajali veljavo, ki je nima, ko bi govorili o nje svetovnem nazoru. Svobodna Misel je negacija, zanihanje krščanske misli o svetu, sama svoje misli, svojega nazora pa sploh nima in imeti ne more, zakaj misli, nazori se morajo ravnati po resnici in torej zanje ni svobode, Svobodna Misel pa hoče biti svobodna. Dasi pa o svetovnem nazoru Svobodne Misli pravzaprav ne moremo govoriti, je vendar še tisto malo pozitivnega, kar ima, v nasprotju z etiko. Ves trud Svobodne Misli, da bi obrazložila moralo, je brezupen in brezumen. Med osnovno podstavo Svobodne Misli in etiko reži nespravno nasprotje. Ali Svobodna Misel prizna obveznost etike, tedaj ni več svobodna misel, ali pa obveznosti ne prizna, tedaj nje etika ni več etika marveč le gola etiketa.

To so dokazali tudi vsi dosedanji poizkusi pozitivizma — in Svobodna Misel je le druga oblika pozitivizma —, to bodo nujno dokazali tudi vsi prihodnji. Tega ne bi niti več ponavljali, če ne bi slovenska Svobodna Misel (1910. 1—2 zv.) tako samozavestno prinašala cele »učene« razprave o »morali Svobodne Misli«. Kritiko krščanske morale pustimo. Kadar govori o krščanstvu, je Svobodna Misel tako nevedna ali klevetna, tako podla in gnusna, da je prava sramota za svobodomiselce. Namen ji posvečuje tudi najgrša sredstva, potvare in laži, prav po navodilih očeta Voltairja: le lažite, le lažite! Poglejmo samo, kako ustanavlja Svobodna Misel novo moralo, svojo moralo!

Svojo moralo imenuje Svobodna Misel »posvetno moralo«, ker ne priznava vere v Boga in posmrtno življenje in ji je zato pravec in cilj vsega življenja »sreča na tem svetu«. »Človeško življenje«, — tako pravi Svobodna Misel — »nima niti za las več pomena kot katerokoli življenje živali, rastlin; nič drugega ni kakor posledica brutalnega boja za obstoj. V tem splošnem boju, ki je pravzaprav življenje, v tem poginjanju, da bi moglo zopet nastati novo življenje — ali ni v vsem tem pojem boga, kakor si ga človeška pamet

sploh more predstavljati, že žalitev in poniževanje Boga? . . . Življenje ni nič drugega nego pojavljanje celotne svetovne eneržije v različnih oblikah, prelivanje te eneržije iz ene v drugo . . .« Na to pojmovanje življenja mora opreti Svobodna Misel svojo moralo. Da je taka morala »posvetna«, je kaj jasno, a vprašanje je, je li še sploh morala? Ako človeško življenje ni drugega kakor brutalni boj za obstoj, poginjanje, prelivanje eneržije v eneržijo, nič več kakor življenje živali ali rastline, kako je sploh mogoče govoriti o morali? Kdo bi resno govoril o morali živali, ali celo o morali rastlin, o morali svetovne eneržije? Tako govorjenje je brezumno; ako se pa hoče s takim govorjenjem nadomestiti krščanska morala, je tako početje sleparsko.

Toda denimo, da Svobodna Misel ne pojmuje življenja tako sirovo materialistično. Denimo, da zameta sicer vero v Boga in v posmrtno življenje, a da ne taji človeške osebnosti in človeške svobode. Logično bi to ne bilo, ako je človeško življenje le ena izmed oblik, v katere se preliva svetovna eneržija, toda postavimo za hip ta najboljši slučaj. Kakšna more biti tedaj morala Svobodne Misli?

»Moral«, pravi Svobodna Misel, »temelji na razmerju človeka k dobremu. Dobro pa je, kar je človeku koristno.« Zopet človek spozna dobro »s tem da spozna zakone, po katerih se vrši življenje«. Kje je torej merilo za npravnost človeških dejanj? »To merilo tvori zakon o ohranitvi eneržije ter izravnoteženju. Življenje je v ravnotežju, če poraba eneržije ne presega prejemkov . . .«

Odtod izvaja Svobodna Misel, kaj je moralno, a kaj nemoralno. »Le tedaj dejanje ne škoduje, če odgovarja temu zakonu,« le tedaj torej ni nemoralno. Spolno občevanje n. pr. je le tedaj nemoralno, če človeku škoduje. »Spolno občevanje izvun zakona ni nemoralno, če ne škoduje.« Nemoralno pa je n. pr. spolno občevanje človeka, ki je nagnjen na sušico, ker dotičnika slabi in pospešuje razvitek tuberkuloze«. Morala je izvečine higiena.

To je potemtakem Svobodni Misli pravec npravnosti — koristnost, in sicer svoja koristnost. »Mi ne krmarimo več z altruizmom (ljubeznijo do bližnjega) kot s čednostjo. Zato ljubimo bližnjega, ker ljubimo samega sebe«, zato »ker je egoizem negospodarna oblika v težnji za (svojo) srečo«.

Toda ali ni ta morala le podel egoizem, ki misli samo nase in na svoj užitek? Svobodna Misel izkuša odbiti ta ugovor. Jedro morale, pravi, ni egoizem, temveč »regulacija egoizma«. Najprej mora človek s svojim umom poiskati in z voljo izvajati take zakone, »s pomočjo katerih gospodari s svojim življenjem tako, da užije čim več sreče, zato se mora tudi odreči trenutnim prijetnim, a škodljivim ugodnostim v korist bodoči daljši in intenzivnejši sreči«. Razum pa obenem tudi »pravi in kaže, da je največja sreča posameznika odvisna od čim večje sreče celote. Čim več sreče okrog nas, tem bolj more biti srečen tudi posameznik«. Na videz je s tem ugovor rešen, toda je li tudi v resnici? Zakaj bi človek po tej teoriji ne smel izbrati sedanjega užitka? Zakaj n. pr. bi bilo nemoralno prešuštovati,

ubijati, krasti, ako to človeku donaša velik sedANJI užitek? Morda zato, ker bi to bilo v kvar bližnjemu? To ni nič, ker po morali Svobodne Misli le zato ljubimo bližnjega, ker ljubimo sami sebe. Ako je torej kvar bližnjega naša korist, je dovoljeno bližnjemu škodovati. Prešuštvo n. pr. res ubije srečo bližnjemu, a kaj de to, če prešuštniku pomnoži srečo, saj je po morali Svobodne Misli sreča na svetu edino merilo npravnosti. Sreča, da, bi utegnil ugovarjati svobodomislec, a s trenutnim užitkom človek ravno zapravi trajno bodočo srečo. To zopet ni nič. SedANJI užitek je gotov, prihodnja sreča negotova — kdo ve, kaj nanese življenje? kdo ve, če se res kdaj ponudi večji in trajnejši užitek? — torej »carpe diem«, kakor je dejal rimski svobodomislec, ali »comedamus et bibamus, cras enim moriemur«, kakor je dejal svetopisemski materialist, »pflücke die Rose, so lange sie blüht«, uživajmo, dokler se življenje smeje, postoj, trenutek, ki si lep. Taka je filozofija in morala epikurejcev, in težko je povedati, kako bi jo moderni svobodomislec svojimi načeli mogel zavrniti. Skliceval se bo morda na pamet, češ da ni pametno tako tratiti življenje. Toda vprašanje je, je li to res potrata. Ako ni ne Boga, vrhovnega zakonodavca človeku, ne cilja življenju v posmrtnosti, ako je ves zmisel življenja v sreči na zemlji, tedaj je veliko vprašanje, kaj je bolj pametno, porabiti trenutek, ki se nudi, ali čakati negotovega bodočega užitka. Tisto pravilo Svobodne Misli, da troški energije ne smejo presegati izdatkov, je tako malo določeno, da se ni lahko po njem ravnati. Saj Svobodna Misel sama mora priznati, da je bil doslej ta zakon sploh nepoznan, da je tudi sedaj še spoznanje negotovo in izpremenljivo in da bo treba zato moralno teorijo vedno iznova »rektificirati s prakso«. Šele tedaj bo, pravi, morala Svobodne Misli uveljavljena, ko bo vsak posameznik vedel za vsak posamezni slučaj zakone sreče, »kakor pozna inženir mehanične zakone in konstruira na podlagi tega znanja stroje za posamezne slučaje in najrazličnejše potrebe ter okoliščine«. A kdaj bo prišel tisti čas, da bodo vsi »inženirji«? Še za dolgo vrsto let torej moralni pravec Svobodne Misli za večino ljudi sploh ne velja, in če je edini cilj sreča na zemlji, ne bo moči zameriti epikurejcem, ako jo iščejo v trenutnem užitku, četudi na kvar bodoči sreči in sreči bližnjega. Prešuštvo, uboj, tatvina — vse to je moralno, če po pameti sodiš, da ti bo zdatno pomnožilo srečo. Kaj bo potem, tega se posebno ne boj, saj je danes tako lahko odvreči breme življenja, tako boš užil sedANJO srečo, a obenem ušel bodoči nesreči. Tudi na pamet se ni preveč sklicevati. Po Svobodni Misli, kjer je vsak sam sebi cilj in pravec, ima lahko tudi vsak svojo pamet. Kaj zato, ako se komu kako dejanje zdi nespametno, da se le meni zdi pametno in da le meni pomnoži subjektivni občutek sreče!

Kako si pomaga Svobodna Misel iz te zagate? Da so posledice absurdne? No, tedaj, ker so logične, morajo biti absurdne tudi premise Svobodne Misli! Le iz absurdnih premis logično potekajo absurdne posledice! Ako se Svobodna Misel sramuje izpovedati,

da se po nje načelih prešuštvo, uboj in tatvina, kadar omogočijo pomnožen užitek, moralno dovoljena dejanja, tedaj naj pač »rektificira« svoja načela in prizna, da so nje misli blodne!

Naj nihče ne oporeka, da n. pr. tatvina ne more resnično osrečiti človeka. Svobodna Misel mora priznati, da je bilo tako le doslej vsled napačne »versko-nravne vzgoje«. Doslej je človeka morila vest, a vest, pravi Svobodna Misel, je le »vsota v preteklosti doživljenih osebnih in družabnih sugestij«, in naloga Svobodne Misli je prav ta premagati vest in uveljaviti zavest, premagati sugestijo in uveljaviti spoznanje. Vsak posameznik si mora iztrebiti iz duše konvencionalne etične laži in za pravec življenja postaviti spoznanje. Ako tega še ne zmorejo hlapci, zmorejo vsaj »inženirji«. Vsaj za inženirje in pionirje Svobodne Misli torej dosedanja morala več ne velja. Pravec nove morale je spoznanje koristnosti. Tatvina je nemoralna, ako ti škoduje. Tatvina je nemoralna, ako malo pridobiš, a se z njo zapleteš v težave in prideš v ječo. Ako pa si pretkan ter prigoljufaš, defravdiraš vsoto, ki ti omogoči bohotno življenje, tedaj je to dejanje moralno, in tem bolj moralno, čim bolj z njim potenciraš, pomnožiš življenja užitek!

Naj odgovori Svobodna Misel, ali ni po nje moralnih načelih zares tako?

Dve besedici čujem, ki naj menda veljata za ugovor: Kaj pa odgovornost, kaj pa dolžnost? Človeško življenje ima tudi odgovornost, življenje ravnajo tudi dolžnosti. Človek ne sme gledati le na to, kaj bi njemu bilo dobro, ampak tudi na to, kaj pravita odgovornost in dolžnost.

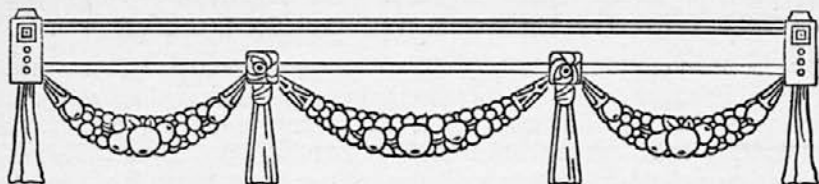
Hm, — in res Svobodna Misel porablja tudi te dve besedici: odgovornost in dolžnost. Toda imata li te dve besedi v naziranju Svobodne Misli kak pomen? Nobenega. Komu naj je odgovoren človek, če ni ne Boga, ne posmrtnosti? Človeštvu? Zakaj naj je odgovoren človeštvu? Cilj vse nravnosti je po načelih Svobodne Misli sreča, merilo koristnost, kaj se je treba človeku brigati za človeštvo? Ali naj je odgovoren sam sebi? Sam sebi bo lahko odgovoril: sic volo, tako hočem, in odgovornosti bo zadoščeno. Kako pa utemeljuje Svobodna Misel odgovornost in dolžnost? Glede odgovornosti pravi: »Moralna Svobodne Misli« postavi človeka v neposredno razmerje z dobrim, t. j. koristnim s tem, da ga nauči spoznavati zakone, po katerih se vrši življenje. Vsak posameznik dobi s tem odgovornost za svoja dejanja, ker je dobil s spoznavanjem zakona možnost te zakone izvajati.« Ali je s tem res kaj dokazanega? Dokazano je le prečudno neznanje logike. Kako naj odtod, da morem izvajati zakone, sledi, da jih tudi moram izvajati? Ali človek vse mora, kar more? Nezmisel! Morda polaga Svobodna Misel poudarek na besedico »zakone«? Ker človek spozna zakone in jih more izvajati, jih tudi mora, prav zato, ker so zakoni! Tu pa imamo lep primer pravega atavizma! Svobodna Misel je zavrgla zakonodavca Boga, a ni se še iznebila starega pojmovanja zakonov. Od časa do časa se povrača atavistično k starim pojmom.

Zakon me veže, če je izraz volje zakonodavca, ki ima oblast nad menoj. Prirodni zakon v svobodomiselnem zmislu pa ni nič drugega kakor način, kako delujejo bitja po notranji nuji. Tu je neumno govoriti o kaki nravni obveznosti in nravni odgovornosti. Kamen pade, če ga nič ne zadržuje. To je zakon gravitacije. Neumno pa bi bilo reči, da je dolžan pasti in da je odgovoren za padec. Prav tako so za človeka gotovi prirodni zakoni. Kot živalinja mora jesti, če hoče živeti. A zopet bi bilo neumno odtod sklepati, da je dolžan jesti ali da je komu zato odgovoren, če ne je. Živel ne bo, to je vse. O odgovornosti in dolžnosti moremo govoriti le tedaj, če tolmačimo, interpretiramo zakon kot izraženo voljo nekoga, ki ima oblast ukazovati nam. Tako pojmovanje pa je že nesvobodomiselno, ker priznava Boga in se klanja njegovi volji, izraženi v prirodnih zakonih. Tedaj človek spozna, da ima v življenju neko nalogo, ki jo je dolžan dovršiti, zato pa tudi spozna, da je dolžan skrbeti za življenje in torej tudi dolžan po pameti jesti in piti in da je za vse to odgovoren svojemu Bogu, ki je njegov početnik in cilj njegov in čigar volja je absolutni pravec vsega nramnega delovanja. Ali ni tako?

Vse govorenje Svobodne Misli o odgovornosti je torej prazno. Kar pa velja za odgovornost, velja tudi za dolžnost, ki je bistveno spojena z odgovornostjo. Silno značilno je za vse filozofično uboštvu Svobodne Misli, kar govorici o dolžnostih. »Zavedamo se,« pravi, »svojih dolžnosti do življenja. Te imamo radi svojih pravic do sreče. Zavedamo se svoje pravice do življenja.« Kako je vse to govoričenje brezumno! Če imam pravico do česa, zato še nisem dolžan tega storiti. Pravico imam iti po tej poti, ali sem zato že tudi dolžan? Pravico imam do tega užitka, ali imam zato že tudi dolžnost? Ako smem piti vino, ali ga tudi moram? Nezmisel! Filozof Svobodne Misli je slišal menda nekaj o odnosih med dolžnostmi in pravicami. Seveda so taki odnosi, a ravno narobe. Iz dolžnosti namreč izvirajo pravice. Ako sem dolžan kaj storiti, tudi smem, imam tudi pravico. Zakaj ko ne bi smel, tudi ne bi bil dolžan. Prav zato, ker imamo dolžnost ravnati se po božjem zakonu, imamo tudi pravico do tega, kar nam zakon veleva ali dopušča. To krščansko pojmovanje je torej lepa harmonija med pravicami in dolžnostmi, globokomiselna sinteza pravic življenja in življenja odgovornosti, a kakor hitro se postavimo na stališče Svobodne Misli, so vse te besede fraze in sicer prazne, nezmislne fraze!

Torej še enkrat: Naj odgovori Svobodna Misel, ali ni po nje načelih tudi prešuštvo, tudi uboj, tudi tatvina moralno dejanje, če le da komu subjektivni občutek sreče? In če je tako, ali ni Svobodna Misel popolna negacija vsake morale, popoln immoralizem?

Nove knjige.

Dr. A. Ušeničnik: **Sociologija**. Izdala »Leonova družba«. Založila »Katoliška Bukvarna« v Ljubljani. 1910. Str. XV.+839. Cena broš. K 8'50, vez. K 10'80.

O tej knjigi, ki ji je avtor urednik našega lista, moremo podati le poročilo. Delo nima istega namena kakor dr. Krekov Socializem. Prinaša tudi zgodovino socializma, a v prvi vrsti je socialna filozofija. Navedimo kratek odstavek iz uvoda, ki to pojasnjuje: »Poleg zgodovine nam je živo potreba sistematičnega pregleda in načelnega znanja o socializmu, socialnih strujah in velikih socioloških vprašanjih. Socialno življenje je v veliki meri izraz smotnih teženj. A smotne težnje so zopet le življenje idej in načel. Tako ideje in načela vodijo, ravnaajo in določujejo socialno življenje. Ne povsem, a kakor rečeno, v veliki meri. Ideje pa so lahko zmotne in blodne. In zopet zmotne in blodne ideje morejo tudi socialno življenje naravnati v zmotne in blodne smeri. Ali ni n. pr. izpričano dejstvo, da je navrnila filozofija francoskih enciklopedistov vse evropsko socialno življenje v blodne struje liberalizma? In zopet, ali je mogoč kak dvom, da je navrnila Feuerbachova filozofija po Marxu vse socialno gibanje v tok materializma, ki se ga še do danes ni osvobodilo? Kar pa velja za prve socialne probleme, to velja tudi za drugotne. V veliki smeri jih bo življenje rešilo le pod vplivom sodobnih socialnih načel. Tudi 'časovni duh', ki se uveljavlja s svojimi postulati v socialnem življenju, ni nič drugega kakor gospostvo idej in teženj, ki so si osvojile duhove in srca v kaki dobi. Zato je usodna zmeta, če se prezira socialna filozofija. Saj ima socialna filozofija prav ta namen, pokazati prave socialne ideje in pridobiti ljudi, da se zavzamejo zanje ter jih izkušajo uveljaviti v socialnem življenju. Brez jasnega spoznanja pravih načel v socialni politiki se lahko počasi vse ljudstvo vda časovnim blodnjam. Ali ni le tako zavlada liberalizem? Ali ne bi tako lahko zavlada tudi materialistični socializem? in če ne materialistični socializem v vsem obsegu, ali ne vsaj zmotno pojmovanje posameznih vprašanj? Poleg pozitivne socialne vede treba torej tudi socialne filozofije.«

Tvarina je razdeljena v štiri dele. V uvodu (1—35) so splošna vprašanja o socialnem vprašanju in sociologiji, o modernih socioloških šolah itd. Prvi del (35—105) obravnava osnovne sociološke ideje: o človeku, njega osebnosti in socialnosti, o družbi

in organizaciji, o нравnih socialnih vezeh, ljubezni in pravici, o zakonih in njih počelu, o človeških prirodnih pravicah in posebej o lastninski pravici in nje socialnem značaju. Drugi del (108—214) je o socialnem organizmu, t. j. o državi; o postanku in smotru države, o pravicah in nalogah države (o davkih in budgetu, zgled proračuna za l. 1909.), o socialni oblasti in nje funkcijah, o vladavini (posebej o demokraciji, o ljudski volji, o volilni pravici), o razmerju države do družb in društev, do Cerkve, o Malthusovi teoriji, o internacionalnem pravu. Tretji del, »Socialni sistemi«, največji (217—575), je posvečen osrednjemu vprašanju: odkod socialno zlo in kje je pomoč. Ta del podaja sliko kapitalizma, sistem in kritiko liberalizma, socializma v raznih oblikah (marksizma, socialne demokracije, ekonomskega kolektivizma, agrarnega socializma, državnega socializma in anarhizma) ter sistem krščansko-socialne misli (krščanskega solidarizma). Največ prostora zavzema socializem, ker se bo bil boj bodočnosti ravno med socializmom in krščansko-socialno idejo in je zato treba predvsem jasnosti o razmerju katoliške socialne politike do socialističnih teženj. Zato je obravnano posebej še vprašanje o socializaciji, o podržavljenju. Četrty del (575—809) izkuša na podlagi dobljenih načel pojasniti posamezne večje socialne probleme: vprašanje o »novem rodu« (reforma družine, šolstva, varstvo mladine in pomen društev, zlasti mladinskih), delavsko vprašanje, kmetiško vprašanje, žensko vprašanje itd., socialne naloge občin, težko vprašanje o razmerju med delom in kapitalom, ter naposled za duhovnike še posebej o načelih, ki morajo ravnati duhovnikovo socialno delo. Na koncu (809—839) je dodano še imensko in stvarno kazalo.

Ob ogromni tvarini je seveda toinono na kratko obdelano, vendar je upanje, da bo knjiga dobro služila za socialni studij. Glede cene, ki se bo komu zdela previsoka, bi bilo pripomniti, da v današnjih naših razmerah ni mogoče drugače. Dr. Herknerjevo delo »Die Arbeiterfrage«, ki je izšlo že v peti izdaji in obsega le 761 strani, stane nevezano K 11'40 (v 4. izdaji še K 13'20). Pri nas pa je tisk prav tako drag, a kako malo izvodov se prodaja!

»Sociologija« se dobiva v Ljubljani v Katoliški Bukvarni, ki je delo založila.

O. W. Devivier — R. Katalinić, **Krščanska Apologetika**. II. (Po 19. francuskom izdanju). Spljet 1910. Knjižara Sjemništa. Cena K 2'50. (I. in II. del K 5'60).

Delo, ki doživi 19 izdanj, mora biti nekaj posebnega. Ako je tako delo apologetika, mora biti ali tako zanimivo pisana ali tako izvrstno obdelana. O Divivierjevi Apologetiki, ki jo je R. Katalinić hvalevredno prevedel na hrvatski jezik, velja oboje: je izvrstna in zanimiva. Razdelitev je sicer navadna, v I. delu o božjem izviru krščanstva, v II. delu o Cerkvi, ki je v njej pravo krščanstvo, toda vsa tvarina je tako pregledno in jasno, obenem pa tako moderno-aktualno obdelana, da človek čita knjigo res s pravim veseljem.

Primeri n. pr. poglavje o ruski cerkvi (str. 70—86), ali poglavje o liberalizmu (str. 165—195), ali zlasti bogato poglavje o ugovorih proti Cerkvi (str. 195—285) ter poglavje o Cerkvi in prosveti (str. 287—345). Tu je toliko apologetičnega materiala, sicer kratko in preprosto, a tako umno obdelanega, da je želeti knjigi kar največ marljivih čitateljev, zlasti dijakov, a tudi naobražencev sploh, saj dela pri vseh moderna skepsa večalimanj kviri. Izginilo bo mnogo dvomov, ako bodo prav premiselno in pazno preučili tako delo.

Dr. A. U.

Anton Bonaventura, škof ljubljanski: **Dekletom**. I. zv. Krščansko življenje. Ljubljana 1910. Tisk Katoliške Tiskarne. (Dobiva se v Katoliški Bukvarni po 80 vin., pri naročilu 10 ali več izvodov po 60 vin.)

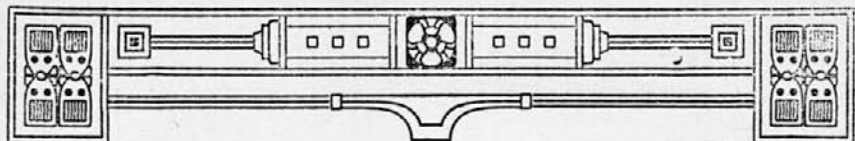
Najboljše poroštvo naše narodne bodočnosti je npravna moč mladine. Zato zdrava vzgoja mladine ni le dušnopastirsko, temveč obenem najlepše socialno delo. Tudi s socialnega stališča moramo torej veselo pozdraviti spise ljubljanskega škofa, namenjene mladini in nje vzgoji. Omenili smo že zadnjič knjižico »Mladeničem«, sedaj je podal Presvetli posebno knjižico dekletom. Kakor vsa dela presvetlega pisatelja tako je tudi to pisano pristrčno, lahko umljivo, zares poljudno, a nikakor površno, temveč premišljeno do prvih načel. V tej knjižici je narisana najprej naravna in nadnaravna lepota človeškega bitja, potem naslikana temna stran življenja, opisani viri tmin in grenki sad. Bridko spoznanje se izraža v klicu: vojska! Pisatelj pojasnjuje to težko zapoved krščanstva, zapoved o samozatajevanju, a takoj opozarja tudi na pomoč v vojski. Ker je najbolj naraven in najbolj splošen zvršetek deklitstva sveti zakon, a tvori razbrzdanost spolnega nagona tudi najtemnejšo stran človeškega življenja, zato govori pisatelj tudi o tem: o božjih namenih zakona, o lepoti in pomočkih čistosti in devišva ter o gnusobi nečistega življenja. Tako bo ta knjižica dekletom dober pomoček samovzgoje, a obenem staršem navodilo, kako naj navajajo hčere na krščansko življenje.

Dr. A. U.

Silvin Sardenko, **Marijino kraljestvo na jutrovem**. Ljubljana 1910. Izdalo »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda«. (Ves dobiček je namenjen za slovanski misijon na Balkanu.)

Silvin Sardenko je napisal lepo, poezije polno knjižico o Marijinem češčenju na jutrovem. Zanimive črtice prinaša zlasti iz ruske cerkve. Knjižica ima namen delovati za tisti lepi ideal: ut omnes unum sint.

Listek.

Nagota v umetnosti. — Gerhard Gietmann, avtor izvrstne estetike (*Kunstlehre I. Allgemeine Aesthetik*, Freiburg im B. 1899.) je napisal za »Bonifatius-Korrespondenz« (IV., 1910., zv. 8. in 9. 113—116, 129—131) lep članek o nagoti v umetnosti. Po pravici poudarja Gietmann, da se širi vse bolj neki kult nagote, ki je le priča, kakor je bil še vsedkar, npravnega propadanja in propadanja umetnosti. Umetniki se radi sklicujejo na Grke. Znano pa je, da je Grkom začela ugajati nagota kot lepota šele v dobi propada. Šele 100 let za Fidijem sta se upala Skopas in Praksiteles uvesti v umetnosti kult nagote. (Primeri: G. Gietmann, *Asthetik* 294.) Znano je tudi, kako je že Aristoteles sodil o tej stvari. V svoji *Politiki* (6, 17) naravnost naroča socialni oblasti, naj kot npravna policija odstrani iz javnih prostorov vse take slike. Seveda se moderni pomilovalno smejejo, ko čujejo o takih prepovedih. A že Lessing je dejal: »Mi se smejemo, če slišimo, da je bila pri starih tudi umetnost podvržena državnim zakonom. Toda mi se ne smejemo vedno po pravici. Zlasti obrazne umetnosti ne vplivajo le z neodoljivo silo na narodov značaj, temveč so zmožne tudi učinka, ki terja nadzorstvo zakonov.« (Laok. K. 2.) Umetniki se radi sklicujejo tudi na svoje zakone umetnosti. Toda če bi bilo res tako, da bodi v umetnosti sodnik le umetnik, tedaj, pravi Gietmann, bi morali umetnike pač lepo prositi, naj se podajo rajši v deveto deželo, zakaj na našem svetu vladajo poleg estetičnih zakonov še drugi tudi važni zakoni.

Naj si bo umetnost vezana le na estetične zakone, izvrševanje umetnosti je vezano tudi na npravne zakone. Zato ima družba pravico braniti se kvarnega vpliva poltnih umetnin, ako umetniki sami prezirajo najnavadnejša pravila dostojnosti. Sicer pa je blodna misel, da je v nagoti toliko lepote. Nagota je često ovira tudi zgolj estetičnega užitka. Oboževalci nagote navadno zanemarijajo izraz oči in obraza, duševno plat človeškega bitja, s to pa ideje in ideale in vso višjo lepoto. Poleg tega pa ni mogoče utajiti dejstva, da se pod kultom nagote le prerade skrivajo vse druge kakor čistoumetniške težnje, namreč spekulacija na najnižje inštinkte. To pričajo javne izložbe, ki so dostikrat bolj v službo prostitucije kakor pa umetnosti.

Aškerčeve pesnitve. — Zanimivo sodbo o Aškercu je napisal Ivan Cankar (*Ljubljanski Zvon*, 1910., št. 5, 306—7). »Teško mi je pisati o Aškercu,« pravi. »Tako se mi godi, kakor da bi moral brez posebnega spoštovanja govoriti o človeku, ki sem ga nekoč odkritosrčno ljubil. Spominjam se ognjevitega, zvenečih besed in svetlih superlativov polnega slavospjeva, ki ga je pred štirinajstimi leti prepeval Aškercu dvajsetleten mladenič. Slavospjev je bil objavljen v »Ljubljanskem Zvonu« in tisti mladenič sem bil jaz. Kaj je bil takrat Aškerc mladim ljudem, vemo vsi, ki smo soživel Mahničev boj zoper malomeščansko liberalno kulturo. Beseda o svobodni misli takrat ni bila puhel zvok; bila je resnično, kakor bi Aškerc rekel, »upesnitve vredna«. Mahnič je

z brezobzirnim pogumom in — sadovi kažejo — z obilnim uspehom delal pot novi kulturi, ki naj bi temeljila edino in strogo na dogmah rimsko-katoliške cerkve ter prepojila ves slovenski narod. Zatorej je hotel pomesti z vsem, kar je bilo izraslo iz nejasne, plašljive in obzirne malomeščanske svobodomiselnosti; z vsem torej, kar se je do tistih časov moglo imenovati slovenska kultura. Naravno je, da ni mogel prizanesti ne romantiku Jurčiču, ne estetu Stritarju, niti pobožnemu Gregorčiču. Slepci so njegovo početje imenovali divjaško herostratstvo; on pa je natančno vedel, kaj da je hotel in moral hoteti: stara, po omladnem panteizmu dišeča kultura mu je bila na poti, udaril je torej po njenih najboljših glasnikih ter se ni menil za javkanje obzirnih estetov. Kako se je na političnem in socialnem polju dobojeval ta kulturni boj, nam živo pričajo današnji časi. Na literarnem polju pa je šel razvoj drugo pot... na mesto dozorele, v epigonstvu hirajoče liberalne romantike je stopil boja željan realizem. Njegov oče in poveljavni besednik je bil Aškerc. Pesem o svobodni misli, pa če jo je ponavljal Aškerc v stoterih oblikah in podobah, je bila takrat boj in življenje. Verzi so bili časih okorni in grapavi, časih skoraj banalni — kaj nam je bilo tisto! V njih je bil duh, ki nam je govoril in klical, kakor jeklo na ščit. Po-dobe so bile jasne in plastične, mnogokdaj celo tiste, ki jih je bil prinesel iz Jutrove dežele. Boj je bil kmalu dobojevan. Vozili smo se jadrno naprej, po novih potih, novim ciljem naproti — kje je ostal Aškerc? Ostal je v Mahničevi dobi, in ker je tam ostal, se je pred našimi očmi pomikal zmerom bolj nazaj, v daljno daljavo. On nam govori iz preteklosti, govori zmerom eno besedo, ponavlja jo brez prestanka, tako da nam je zmerom bolj banalna ter naposled celó odurna. Kako se je

moglo zgoditi, da je šla njegova pot tako urno in naravnost navzdol? Kako se je moglo zgoditi, da se nikoli ni okrenil, nikoli ne pogledal, kako gre čas dalje in navzgor, da nikoli ni premeril razdalje med seboj in novo generacijo ter poizkusil nam kaj lepega povedati, ne pa da bi se prepiral z Mahničem in pogreval nevšečne stare komedije? Tako se je to zgodilo: Vse slovensko občinstvo je vedelo, vsak gimnazijec je vedel, kako in kaj da je z Aškercem. Le naši nesramni in brezvestni literarni recenzentje so vedoma lagali ter varali občinstvo in pesnika samega. Kadili so mu, povzdigovali so ga v nebesa, po krčmah pa so se norčevali iz njega. Mi drugi, ki smo vedeli, kaj nam je bil Aškerc in kako visoko je njegovo mesto v zgodovini slovenske kulture, mi se nismo norčevali, temveč sram nas je bilo v imenu te kulture in v imenu pesnikovem. Ali usta so nam bila siloma zaklenjena; tam, kjer se je ščeperila gnusna laž, ni bilo prostora za eno samo odkritosrčno besedo. Občinstvo ni verjelo tem lažnivcem, pesnik pa jim je verjel. Lagali so mu toliko časa, dokler ga niso, lahkovernega, kakor je bil, popolnoma pohujšali. Najnovejša njegova knjiga priča, da več ne ve, kaj je poezija, več ne, kaj je okus in žalibog tudi ne več, kaj je spodobnost. Da je prišlo in moglo priti tako daleč, ni kriv pesnik sam, temveč so krivi naši recenzentje, ki jim je do umetnosti in do kulture manj nego za počen groš. Kakor so ravnali z Aškercem in kako so dolgih deset let vedoma lagali o njem, je eden najgrših škandalov, kolikor jih pozna naša literarna zgodovina. — Hudo mi je, da sem moral vse to povedati; ali mislim, da je bil zadnji čas.«

Nazadovanje socialne demokracije. — Dunajska socialistična revija »Der Kampf« (III., 1910., zv. 6, 241 sl.) toži, da se v vrstah socialne demokra-

cije siri nezadovoljnost. Tisoči, pravi, ponavljajo: »Toliko let se že bojujemo, pa ni nič bolje; ostale so krize in pritisnili še draginja.« Kaj je krivo te nezadovoljnosti? »Mase,« pravi Der Kampf, »ki so se nam bile zadnja leta pridružile, še nimajo pravega pojma o veliki osnovni misli socializma. Upale so, da bodo socialne reforme zmanjšale njih bedo, a niso še doumele, da jih more osvoboditi le socialna revolucija, zato so razočarane.« Potem dolži Der Kampf reformiste in revizioniste, da so tudi oni krivi te nezadovoljnosti, ker so opustili revolucionarno misel in se vnamajo za socialne reforme. Socialne reforme pa niso prinesle obetanih sadov in tako mnogi nimajo več veselja do organizatoričnega socialističnega dela, zanemarjajo svoje strankarske dolžnosti in odpadajo celo od organizacije.

Komunizem in socializem. — Ko »Der Kampf« toži reformiste, dokazuje pa E. Fischer v »Sozialistische Monatshefte« (XIV., 1910., zv. 6. 364 s.), da sploh revolucionarnega komunističnega socializma skoraj ne bo več, temveč le še socializem, ki izkuša počasi bolj in bolj »demokratizirati« in »socializirati« sedanjo družbo. »O kaki popolni enakosti ali o tem, da bi prenehalo delavno razmerje, sploh ni več govora... Komunizem kot stanje, kjer bi vsi imeli skupno posest, enako pravico do vseh dobrin in bi bili gospodarsko popolnoma enaki, je bil le ideal. S tem idealom pa današnji socializem ni več identičen. Moderni socializem ni več stvar bodočnosti, temveč sedanjosti.«

Navodilo za nabiranje in opisovanje narodnih umetnin. — Tako navodilo je izdal odbor štajerskega Zgodovinskega društva. Kakor se v pesništvu razločuje umetna in narodna pesem, tako, pravi odbor, je po priliki tudi v obrazovalni umetnosti. Imamo umotvore, ki so jih ustvarili domači ali

tuji, bolj ali manj znameniti slikarji, kiparji, stavbarji, pasarji itd., a poleg teh je še druga vrsta umetnosti, ki izvira iz ljudstva in živi v ljudstvu. To je narodna umetnost, na katero se pri vseh kulturnih narodnih obrača novejši čas velika pozornost. Tudi pri nas je zadnji čas, da se poberejo razdrobljeni kosci. Odbor Zgodovinskega društva je napravil za Sp. Štajersko podroben načrt, s katerim se obrača na vse zavedne rodoljube, ki jim kulturni napredek narodov ni prazna fraza. — I. Kaj spada v obseg narodne umetnosti? 1. Križi in kapele ob potih in cestah, zlasti še »kužni« in »turški« križi, njih oblika, napisi, slike. 2. Grobovi in križi na pokopališčih, kaka je tipična oblika križev v dotičnem kraju. Hkrati se naj preprišajo tudi »samonikli« napisi na grobnih spominkih t. j. taki, ki niso povzeti iz sv. pisma ali iz umetnih pesnikov, ampak so si jih ljudje sami napravili. 3. Okraski na hišah: raznobarvni pasovi ob zunanjih stenah, s katerimi ženske krasijo »podstenje« in imajo za to včasih posebne vzorce: slike (in napisi) na hišah, okraski na polkah in tramovih; zanimivi ključavničarski izdelki; okraski (in napisi) na prešah, sodih in škafih. 4. Staro pohištvo, njegova oblika, lepo izrezljani stoli, preslice, kolovrati, mize, omare in škrinje s slikarjimi. 5. Nabožni predmeti: slike in kipi svetnikov po stenah, božične jaslice, velikonočne pisanke z raznobarvnimi figurami, presmeci na cvetno nedeljo (iz česa in kako so sestavljeni), presmec na Veliko noč (kaj vse nosijo ljudje k velikonočnemu blagoslovu), sličice v molitvenikih, božjepotne podobice, medalje. 6. Razni motivi na obleki, čipke, vezene peče, kaj je bilo pri obleki najbolj priljubljeno prej in kaj sedaj. Oblika ženskih uhanov, urine verižice, kovnasti pasovi, na katere si ženske obešajo nož. 7. Okraski na jerbasih in ko-

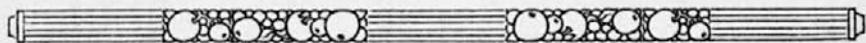
šarah, na čebelnih panjih; razne figure na lončeni posodi, na pečeh itd. Primitivno orodje vsake vrste. Razni izdelki samoukov. 8. Vsakovrstno muzikalno orodje, ki se rabi med ljudstvom. 9. Razni okraski pri gostijah, šopki, venci, pecivo (na primer »bosmani«). — II. Kako se naj to vse opiše in zbere? 1. Kjer je mogoče, se naj dotični predmet pošlje društvu za muzej. 2. Kjer je možno, se naj oskrbi fotografija ali risba, vzorec (model) in pošlje društvu. 3. Opiše se, v kakem kraju se kaj nahaja, kdo napravi dotične reči, ob kakih priložnosti, kako, in se naj javi društvu.

»**Bogoslovne Smotre**«, katere prospekt je bil priložen zadnjemu »Času«, je prvi zvezek že izšel. List obeta, da bo res prava smotra po bogoslovnem polju. Prvi del je odmenjen člankom iz raznih bogoslovnih strok (v prvem zvezku: dr. J. Marič, Modernistička kristologija; U. Talijski, Objektivne pogrške v Bibliji i njena nepogršivost; dr. J. Pazman, Compositio Apostolica; dr. J. Cenkić, Zakon o razstavi crkve i države u Francuskoj i kanonsko pravo). V drugem delu so: bogoslovska kronika, recenzije, pregled časopisov in bogoslovna bibliografija. Vnana oblika je elegantna. (Naročnina 5 K; sprejema jo: Uredništvo »Kat. Lista«, Zagreb, Kaptol 29).

Mladeniška telovadna organizacija. — Kot drugi zvezek »Knjižnice kršćanske prosvete« je izšel pravkar opravljenik za voditelje in člane mladeniške telovadne organizacije. Sestavil ga je Ivan Podlesnik. Tako bo raz-

voj vse organizacije vedno bolj smotrno, vodstvo odsekov vedno bolj urejeno, četa Orlov vedno bolj disciplinirana. Lepo pa poudarja pisatelj v uvodu: »Se tako lep opravljenik, se tako močna disciplina, še tako požrtvovalno delo — vse to bi pa malo pomagalo, ako ne bi bilo luči od Luči. Brez žarkov Milosti bi bili kot cvetje brez žarkov solnca . . .«

Avktoriteta in svoboda. — Fr. W. Foerster se je lotil tudi tega težkega problema (Autorität und Freiheit. Betrachtungen zum Kulturproblem der Kirche. München 1910). Prvi del problema o avktoriteti je kaj dobro rešil. Živo je dokazal potrebo religiozne in cerkvene avktoritete. Tu in tam je katera beseda pretirana na troške človeškega uma, vendar je splošna misel prava, da »je zares svobodno mišljenje le tam, kjer je heroična pravna osamosvoja«, a kako malo je takih ljudi, ki bi zatajili vse svoje nagone in svobodni vseh vezi iskali le resnice! Zato pa so tisti, ki nočejo priznati prave avktoritete, sužnji »dnevnik in modnih velikin«. Manj srečen pa je Foerster, ko treba strniti z avktoriteto svobodo. Zavzema se nekako za svobodo modernistov. V tem oziru je pač Ruville globlje pojml bistvo kršćanstva. Svoboda je potrebna, gotovo, a več kot svoboda, je resnica. Celu dvoumno pa je, kar pravi Foerster, da »se bo mogla kršćanska resnica v cerkvenem življenju le tedaj vsestransko izraziti, če si bo zopet pridružila odpadle kulturne elemente«. Ali je mar kršćanstvo tvorba kulture, in ne nasprotno, kvas kulture?

Glasnik »Leonove družbe.«

Nov **redni** član: Msgr. dr. Fr. Binički, prof. bogoslovja, Senj (Hrvatsko).
Nov **podporni** član: Ivan Vrhovec, uradnik »Gospod. Zveze«, Ljubljana.

Urednik: dr. A. Ušeničnik.

